

Partiprogram

2025

miljöpartiet
de gröna

1. Inledning

Allt hänger ihop. Varje människas liv är sammanflätat med andra människors, med vår livsmiljö, med omvärlden och allt som lever. Människor har gått före oss, och nya människor kommer efter oss. Vi är alla i ett ömsesidigt beroende av varandra, vår omgivning och vår historia. Varje människa är en delaktig medskapare av sitt samhälle och sin värld. Det är i den insikten som vi hittar grunden till vår ideologi.

Miljöpartiet föddes ur kampen för miljö, jämställdhet, fred och solidaritet. Vi är en del av den globala gröna rörelse som strävar efter att göra det möjligt för alla människor att leva goda liv – inom planetens gränser och utan att försämra livsvillkoren för kommande generationer. Vår gröna ideologi utgår från en helhetssyn och grundar sig i solidaritet med alla människor, andra arter och ekosystemet.

Det här är Miljöpartiet de grönas partiprogram. Partiprogrammet är vår gemensamma vision för ett hållbart och solidariskt samhälle. Här beskriver vi de grundläggande värderingar och långsiktiga mål som vägleder oss. Det är inte bara ett dokument om politik – det är ett uttryck för hopp, ansvar och framtidstro.

Partiprogrammet är en kompass för vårt arbete. Det är ett löfte till framtida generationer och en inbjudan till dig som vill vara med och forma en bättre värld.

Innehåll

1. Inledning

2. Grön ideologi

3. En rättvis klimatomställning

3.1 Ett klimatpositivt samhälle

3.2 En inkluderande klimatomställning

3.3 Ett hållbart energisystem

3.4 En omställning med ett starkt miljöskydd och lokal förankring

4. Välmående ekosystem och biologisk mångfald

4.1 Natur för människans och andra arters skull

4.2 Levande skogar

4.3 Ett hållbart och livskraftigt jordbruk

4.4 Levande hav och sötvatten

5. En ren och frisk miljö

5.1 En giftfri och hälsosam livsmiljö för alla

5.2 Frisk luft och rent vatten

5.3 Ett stärkt miljöskydd

6. Djurvälstånd

6.1 Djurhållning

6.2 Djurförsök

6.3 Jakt

7. Ett fritt och demokratiskt samhälle

7.1 Slå vakt om grundläggande rättigheter och friheter

7.2 Fria medier och det fria ordet

7.3 En levande demokrati

8. Ett fritt blomstrande kulturliv och ett starkt civilsamhälle

8.1 Kulturens ekosystem ska värnas

8.2 Ett levande civilsamhälle och en stark folkbildning

9. Lika rättigheter

9.1 Ett jämställt samhälle

9.2 Ett samhälle utan rasism

9.3 Nationella minoriteter och urfolk

9.4 Delaktighet och möjligheter för personer med funktionsnedsättning

9.5 Stärkta rättigheter för hbtqi-personer

10. Ett jämlikt samhälle som håller ihop

10.1 De ekonomiska klyftorna ska minska

10.2 Integrationen ska främjas

10.3 Barns uppväxtvillkor

10.4 En trygg och aktiv ålderdom

11. Ett grönt samhällsbygge i hela landet

11.1 Hållbar samhällsplanering och transporter

11.2 Levande landsbygder och städer

11.3 Bostäder för alla

11.4 Att mildra klimatförändringarnas effekter

12. Lära för livet

12.1 En trygg och jämlik skola

12.2 Forskning och högre utbildning

13. Vård, omsorg och hälsa genom hela livet

13.1 Hälsofrämjande och jämlik vård

13.2 En god äldreomsorg

13.3 Psykisk hälsa - ett samhällsansvar

14. Trygghet och en effektiv brottsbekämpning

14.1 Ett samhälle som förebygger brott

14.2 En effektiv brottsbekämpning

14.3 Ett samhälle fritt från våld och förtryck

14.4 Rättsstatens principer

15. Ett tryggt och hållbart arbetsliv

15.1 Den svenska modellen ska värna alla arbetstagare

15.2 Kortare arbetstid är en frihetsreform

15.3 Utbildning som nyckel till framtidens arbetsmarknad

15.4 En hållbar arbetsmiljö

15.5 Ett sömlöst trygghetssystem

15.6 Den tekniska utvecklingen ska förbättra livet för alla

16. En grön ekonomi

16.1 En ekonomi för livskvalitet och hållbarhet

16.2 En cirkulär ekonomi

16.3 Näringsliv och företagande i framkant

16.4 En rättvis omställning kräver stora investeringar

16.5 Staten ska främja stabila och rättvisa marknader

17. En fredlig och rättvis värld är möjlig!

17.1 Sverige ska vara en röst för demokrati och mänskliga rättigheter

17.2 En stark beredskap för att skydda oss från krig och kriser

17.3 En värld som respekterar naturens gränser

17.4 EU-samarbete mot globala utmaningar

17.5 Human och rättssäker migration

18. Stigfinnarna - slutord

2. Grön ideologi

Den gröna ideologin bygger på en helhetssyn – allt hänger ihop och är beroende av varandra. Vi människor är en del av det ekologiska systemet. När vi förstör ekosystem och miljö förstör vi därför också för oss själva. Vi måste samarbeta med varandra och respektera de arter och ekosystem som vi delar jorden med.

Vårt mål är ett samhälle där alla kan leva goda liv inom naturens ramar, grundat på en insikt om vårt djupa beroende av varandra. Vi är en röst för dem som inte kan göra sina röster hörda. Vår ideologi bygger på tre solidariteter:

- solidaritet med djur, natur och det ekologiska systemet
- solidaritet med kommande generationer
- solidaritet med världens alla människor

Vår ideologi är en motkraft till en samhällsutveckling som styrs av kortsiktiga intressen på människors, djurs och ekosystems bekostnad. Vi i Miljöpartiet är kritiska till den ekonomiska logik som sliter ut människor och urholkar våra ekosystem. Det ohållbara utnyttjandet av naturens resurser orsakar enorma skador på människor, djur och natur världen över. Vår ideologi vilar på övertygelsen att människor behöver leva i samklang med naturen och varandra.

Det finns en otrolig mångfald i naturen, som människan är en del av. Vi har ingen rätt att utarma denna mångfald genom att utrota andra arter. Respekten för naturens mångfald är en grundvärdering i den gröna ideologin. När vi påverkar landskap och ekosystem som vi delar med andra arter har vi ett ansvar att se till att värna allt levande och att kommande generationer får lika goda möjligheter som vi att uppleva och dra nytta av denna mångfald.

Vi vill vara en röst för dem som inte kan göra sina röster hörda - även för djuren. Djur är kännande varelser med ett egenvärde och med egna rättigheter. De får inte behandlas som om de vore maskiner.

Vi människor ska leva inom det utrymme som planeten ger oss. Bara så kan vi undvika miljökriser som får allvarliga effekter för livet på jorden. För oss gröna är det en självklarhet att planetens gränser inte är förhandlingsbara. Inom dessa kan vi bygga hållbara samhällen med utrymme för livskvalitet, frihet och kreativitet.

Människans ansvar sträcker sig bortom den egna personen och den egna generationen. Precis som vi inte har rätt att inskränka andras frihet att leva sina liv så som de önskar har vi inte heller rätt att inskränka framtida generationers möjligheter att leva goda och fria liv.

Människan är en kreativ och empatisk varelse som kan och vill ta ansvar när vi får rätt förutsättningar. En viktig del i det gröna samhällsbygget är att skapa dessa förutsättningar. Människor har i alla tider gått samman för att gemensamt lösa problem och möta samhällets utmaningar. Alla ska ges möjlighet att utveckla sina bästa

egenskaper och samarbeta för att möta de utmaningar vi står inför. I samhällen som präglas av trygghet och tillit, och där människors skaparkraft tas tillvara, har vi goda förutsättningar att blomstra. När klyftorna och misstron mellan människor växer minskar våra möjligheter till empati, kreativitet och ansvarstagande. Så skapas också grogrunden för antidemokratiska rörelser och förtryck.

Överdriven maktkoncentration är odemokratiskt och korrumpierar. Därför bör makt delas och alltid granskas kritiskt. Det gäller såväl staters makt över individer som storföretagens makt över arbete och ekonomi, men även de kulturella och sociala maktordningar som finns kring oss alla. En förutsättning för demokratin är att rättsstatens principer värnas.

Decentralisering skapar motvikt till maktkoncentration. Demokratin ska utövas av människor genom att alla inkluderas och ges möjlighet att vara medskapare av vår demokrati, sitt närsamhälle och vår samhällsutveckling och inte förminskas till enbart väljare i val. Därför bör beslut tas så nära människor som möjligt samtidigt som aktivt medskapande och samhällsengagemang underlättas.

Ekonomisk och politisk maktkoncentration skapar orättvisa. Ett rättvist samhälle är ett samhälle som skapar jämlika förutsättningar mellan människor. Föräldrars bakgrund och livsval ska inte avgöra en individs möjligheter vare sig som barn eller senare i livet.

Vårt perspektiv på rättvisa är även globalt. I en rättvis värld är resurserna likvärdigt fördelade. Vår livsstil påverkar andra människors möjligheter. Vi vill verka för en rättvis och miljömässigt hållbar fördelning av jordens resurser och motsätter oss oreglerade marknader och ohämmad kapitalism.

Vi är ett feministiskt parti som strävar efter att alla oavsett kön ska ha lika rättigheter. Vi är också ett antirasistiskt parti som står upp för allas lika rättigheter, oavsett hudfärg, etnicitet eller bakgrund. Respekt för mångfald, jämställdhet och jämlikhet är en förutsättning för ett fritt och rättvist samhälle.

Miljöpartiet är ett frihetligt parti. Vi vill öka människors egenmakt, frihet och utrymme att forma sina egna liv, sin tid och sitt arbetsliv. Människor ska vara fria från statligt förtryck. Vi försvarar fria kulturella uttryck, det fria ordet och den levande demokratin mot auktoritära tendenser.

Vi menar att människor ska vara fria att utvecklas utan diskriminerande normer och strukturer som förtrycker och begränsar människors liv. Mänsklighetens mångfald är en del av samhällets drivkraft.

Vetenskapen och det vetenskapliga förhållningssättet till kunskap är ett uttryck för människans nyfikenhet, kreativitet och samarbetsvilja. Vetenskap och bildning bidrar till förståelse för vår omvärld och kunskap att utveckla ett hållbart samhälle. Det ger oss verktyg att förstå historien, nå våra visioner och förstå de långsiktiga konsekvenserna av våra beslut.

Vår gröna ideologiska kompass innebär att vi alltid kommer att kämpa för ett samhälle som är rättvist, fritt och hållbart. Det innebär att vi, med mod och långsiktighet, tänker på helheten: säkrar naturens och människans bästa idag, och för kommande generationer. Den gröna ideologin handlar i slutändan om att när vi tar hand om vår planet så tar vi också hand om oss själva.

3. En rättvis klimatomställning

Vi vill se en rättvis omställning till ett hållbart samhälle, bort från det fossilberoende samhället, där ingen lämnas utanför. En rättvis omställning innebär att omställningens fördelar kommer alla till del och att omställningens utmaningar löses solidariskt. Utan rättvisa, ingen omställning – utan omställning, ingen rättvisa. När vi gör oss av med vårt fossila beroende bygger vi också ett mer robust samhälle med plats för människor att leva goda liv – både idag och imorgon. En rättvis omställning ska gå hand i hand med en politik som gör samhället mer jämlikt.

3.1 Ett klimatpositivt samhälle

När vi bygger vårt välstånd på en fossilfri och cirkulär ekonomi inom planetens gränser får människor möjlighet att leva fria liv utan att inskränka andras frihet eller välfärd. Med gemensamma krafter vill vi i Miljöpartiet bygga ett samhälle som sätter människor, våra ekosystem och kommande generationers välbefinnande framför kortsiktiga ekonomiska vinster. Utsläppen ska minska kraftigt och Sverige ska uppnå negativa klimatutsläpp genom att binda in mer koldioxid från atmosfären än vad vi släpper ut.

Världen befinner sig i ett klimatnödläge. Mänsklig aktivitet har drastiskt ökat mängden växthusgaser i atmosfären. Det leder till fler extrema väderhändelser. Vi ser effekterna av ett klimat som förändras i snabb takt – även här i Sverige. Skyfall, torka, stormar och skogsbränder blir allt vanligare.

Sverige och de flesta av världens länder har åtagit sig att begränsa den globala uppvärmningen i linje med Parisavtalet, det vill säga långt under två grader och sträva efter att begränsa den till 1,5 graders uppvärmning. Varje tiondels grad av minskad uppvärmning spelar en avgörande roll för att begränsa klimatförändringarnas konsekvenser – för människor, ekosystem och samhällen världen över. Vi vill därför se juridiskt bindande klimatmål som ligger i linje med forskningen.

Omställningen måste vara globalt rättvis. Länder som drabbas hårdast av klimatkrisens konsekvenser – i form av torka, stigande havsnivåer och extremväder – är ofta de som historiskt har släppt ut minst växthusgaser. Det är en djupt orättvis verklighet. Världens rika länder, inklusive Sverige, som historiskt har stått för en oproportionerligt stor del av utsläppen, har därför ett särskilt ansvar. Sverige ska ha en pådrivande roll i internationella klimatförhandlingar och utveckla globalt klimatsamarbete mellan länder. De nationella klimatmålen måste beakta Parisavtalets artikel om en rättvis global omställning, med hänsyn till Sveriges historiska ansvar för utsläppen och för Sveriges möjligheter att bidra till en snabb utsläppsminskning.

Politiska motkrafter och fossilindustrins vinstintressen har gång på gång lett till att åtgärder som behövs för att bryta fossilberoendet har förhindrats eller skjutits på framtiden. En ambitiös klimatpolitik behövs, både globalt och lokalt, för att ta kampen mot de som fördröjer och förhindrar den gröna omställningen.

För att nå klimatmålen behöver rätt förutsättningar ges till de aktörer och industrier som visar ett engagemang för den gröna omställningen. Vi har möjligheterna att göra oss av med vårt beroende av importerade fossila bränslen och istället låta hållbara företag och industrier utgöra grunden för vårt framtida välstånd.

Miljöpartiet vill se en omställning där industrin i framtiden är utsläppsfri, jordbruket ges möjlighet att bidra med ökad klimat- och miljönytta, och transporterna i Sverige är fria från fossila bränslen. En sådan omställning underlättas i ett samhälle där vi använder resurser mer effektivt än idag. Investeringar i nytvinning av fossila bränslen ska förbjudas, inga nya tillstånd för torvbrytning ska ges och uranbrytning ska vara förbjuden.

Samtidigt måste vi öka kolinlagringen i naturen. Genom att skydda och återställa skog, hav, våtmarker och annan natur kan vi binda in en del av de utsläpp vi redan orsakat – och bekämpa både klimatkrisen och förlusten av biologisk mångfald på samma gång. Ett mer naturnära skogsbruk och ett mer regenerativt jordbruk är exempel på hur vi kan kombinera högre kolinlagring med ett rikt ekosystem. När vi tar hand om miljön hjälper den i sin tur oss att ställa om till ett klimatpositivt samhälle. Med starka, juridiskt bindande mål och ett brett engagemang kan Sverige visa vägen för hur en klimatpositiv framtid inte bara är nödvändig, utan också möjlig.

3.2 En inkluderande klimatomställning

Det behövs en politisk omställning som ger rätt förutsättningar för alla att ställa om – i hela landet. I städer och tätorter är kollektivtrafik och cykling en viktig del av omställningen. I andra delar av landet är avstånden långa och många behöver bilen för att få vardagen att gå ihop. Tågen behöver fungera, komma i tid och vara prisvärda och tillgängliga. Genom att använda oss av rätt lösning på rätt plats kan vi se till att så ingen lämnas efter i omställningen till ett grönt och hållbart samhälle.

Alla ska kunna vara med i omställningen. Miljöpartiet vill driva en politik som gör att de hållbara alternativen blir billigare och att det är lätt att göra rätt. När ekonomiska styrmedel införs för att prissätta utsläpp av växthusgaser, genererar de intäkter till staten. Dessa intäkter bör användas till att stötta de hushåll som har det svårast att få vardagen att gå ihop när priset på fossila bränslen ökar – alla ska ges möjlighet att bryta fossilberoendet. Syftet med klimatskatter är att minska utsläppen – inte att stärka statens finanser. En rättvis omställning förutsätter också en politik för ökad ekonomisk jämlikhet och att de med de högsta inkomsterna som släpper ut mest både betalar för utsläppen och minskar dem.

Den gröna omställningen kommer att förändra arbetsmarknaden. Vissa industrier kommer att växa, medan andra minskar eller fasas ut. Företag och arbetstagare måste få de rätta förutsättningarna att delta i denna omställning vilket också stärker vår resiliens. Om Sverige ligger i framkant i omställningen, kan hållbara industrier få stärkt konkurrenskraft, skapa nya arbetstillfällen och bli grunden för vårt gemensamma framtida välstånd. Sverige har en lång tradition av att stötta arbetstagare när arbetsmarknaden förändras. Vår satsning på utbildning och livslångt lärande har varit en viktig faktor i att bygga ett rikt land. I en rättvis grön omställning vill Miljöpartiet ge

arbetstagare möjlighet att vidareutbilda sig och ta de nya gröna jobben som växer fram. Ingen ska lämnas efter.

Näringslivet spelar en avgörande roll i klimatomställningen. Många svenska företag kan och vill vara ledande i att utveckla de nya tekniker och affärsmodeller som kommer att vara en viktig del i framtidens klimatneutrala näringsliv. Företag, oavsett storlek, behöver tydliga spelregler för att potentialen i näringslivets omställning till hållbarhet ska kunna tas till vara. En trovärdig och ambitiös klimatspolitik skapar de förutsättningar som behövs för att näringslivet ska kunna genomföra stora och långsiktiga investeringar.

3.3 Ett hållbart energisystem

Klimatomställningen innebär att processer som idag drivs med fossila bränslen istället behöver drivas med el eller förnybara bränslen. Bensin- och dieslbilar byts ut mot framför allt eldrivna alternativ, och stål tillverkas med vätgas istället för kol. För att denna förändring ska fungera krävs ett effektivt utnyttjande av resurser i kombination med mer billig och förnybar el och ett fungerande elnät. Genom att satsa på långsiktiga lösningar kan vi få bort beroendet av fossila bränslen och skapa en hållbar energiförsörjning.

Effektiv energianvändning minskar behovet av naturresurser och är det mest hållbara sättet att tillgängliggöra mer energi. Energieffektivisering frigör effekt och sparar pengar för företag och hushåll – samtidigt som det är en vinstaffär för miljön och klimatet. Det första steget i energiomställningen bör alltså vara att använda energin mer effektivt. Därutöver vill vi i Miljöpartiet se en snabb utbyggnad av förnybar energi som vindkraft och solenergi. I kombination med energilagring, smart styrning och reglerbar förnybar kraft ger det oss en stabil grön baskraft. Det skapar ett robust och miljövänligt energisystem som kan leverera el dygnet runt, året om – till låga priser för hushåll och företag. Vår främsta prioritering är att all energi ska vara fossilfri. På sikt ska Sverige ha ett helt förnybart energisystem som bygger på ekologisk hållbarhet, garanterar tillgången på el och gör samhället mer motståndskraftigt.

Den befintliga kärnkraften ska fasas ut på sikt när det förnybara byggs ut och tillräcklig kapacitet kan säkerställas. Miljöpartiet motsätter sig ny kärnkraft i svensk energiförsörjning. Den är varken ekonomiskt eller ekologiskt hållbar. Den bygger på miljöförstörande brytning av uran, som är en ändlig resurs som skapar farligt avfall utan långsiktigt hållbar lösning. Kärnkraften innebär även allvarliga säkerhetsrisker, särskilt i tider präglade av geopolitiska spänningar. Dessutom är ny kärnkraft dyrare och tar för lång tid att bygga ut i förhållande till hur snabbt de fossila utsläppen behöver minska.

Utöver att bygga ut den förnybara energin behöver arbetet med att använda energi mer effektivt prioriteras. Energieffektivisering frigör effekt och sparar pengar för företag och hushåll – samtidigt som det är en vinstaffär för miljön och klimatet. Effektiv energianvändning minskar behovet av naturresurser och är det mest hållbara sättet att tillgängliggöra mer energi.

För att ett förnybart elsystem ska fungera spelar elnätet en avgörande roll. När fler processer elektrifieras krävs ett nät som klarar den växande efterfrågan. Miljöpartiet vill

både underhålla och bygga ut dagens elnät, samtidigt som nätet anpassas till ett energisystem som utgörs av förnybart, lagring, smart styrning och flexibilitet.

3.4 En omställning med ett starkt miljöskydd och lokal förankring

Omställningen bort från fossila bränslen är ett stort samhällsprojekt som kräver ny infrastruktur för att möjliggöra framtidens klimatneutrala samhälle. Som vid andra stora samhällsomvandlingar innebär det att olika intressen kan komma i konflikt med varandra. Det finns inte alltid en enskild lösning när olika intressen står mot varandra. En resurssnål och cirkulär ekonomi är en förutsättning för att vi ska klara av att hantera våra framtida resursbehov.

Det ska alltid finnas lokal förankring vid utvinning av naturresurser. Alla som berörs ska få göra sin röst hörd och ha inflytande. De som påverkas av exempelvis vattenkraft, vindkraft eller gruvetableringar ska få ta del av vinsterna som uppstår, till exempel genom investeringar i samhällsservice och infrastruktur. Det medför också ett ansvar för staten att garantera stöd för kommuner som redan tar ett stort samhällsansvar.

För att omställningen ska vara rättvis och hållbar måste skyddet för urfolks intressen, ekosystem och miljö vara starkt. Den gröna omställningen ska inte användas som ursäkt för att luckra upp miljölagstiftning eller urholka minoriteters rättigheter. En sådan omställning är varken grön eller rättvis.

När den förnybara infrastrukturen byggs ut i takt med att världen ställer om, kommer det att krävas en ökad brytning av kritiska metaller och mineraler. Det är inte hållbart att Sveriges och Europas omställning ska bygga på att uttag av naturresurser sker i andra, ofta fattigare delar av världen. Miljöpartiet vill i första hand att mineraler och metaller används mer resurseffektivt. I andra hand ska resurser återanvändas och återvinnas, i tredje hand ska redan existerande gruvor användas och först därefter bör nya gruvor övervägas. När nya gruvor ändå måste öppnas ska det ske i enlighet med en strikt miljölagstiftning, med skydd av mänskliga rättigheter och samtidigt som lokalbefolkningen får ta del av de mervärden som uppstår. Naturgas, olja, kol och uran ska inte utvinnas i Sverige.

4. Välmående ekosystem och biologisk mångfald

Den gröna ideologin handlar inte bara om människors förhållande till varandra, utan också om vårt beroende av och vårt ansvar för allt det vi har omkring oss. Människan har ett ansvar som sträcker sig bortom den egna personen och den egna generationen. Människlighetens livsmöjligheter avgörs av hur väl vi klarar att leva i samklang med det ekologiska systemet.

Miljöpartiet de gröna vill skapa ett samhälle där hushållningen med resurser är så effektiv och rättvis att grundläggande mänskliga behov kan tillgodoses överallt – utan att förstöra för andra arter och kommande generationer. Vi vill leva på ett sätt som är möjligt för alla, långsiktigt.

4.1 Natur för människans och andra arters skull

Vår vision är att människor ska leva i balans med naturen. Allt levande har ett egenvärde, oavsett dess nytta för människan. Naturen och ekosystemen som vi är beroende av har vuxit fram och utvecklats under miljontals år. De består av en fantastisk mångfald av växter, svampar och djur. Denna rikedom har vi människor ett ansvar att vårda och bevara, det ligger i allas intresse. Starka ekosystem, en motståndskraftig natur och en livskraftig biologisk mångfald är förutsättningar för matförsörjning, rent vatten och ren luft. Dessutom är naturen en källa till kunskap, inspiration, hälsa, rekreation och skönhet. Allt detta är ekosystemtjänster som naturen bjuder oss på.

Alltför länge har naturen behandlats som en resurs att förbruka. Det har lett till att enorma naturvärden har gått förlorade i jakten på kortsiktig vinning. Den biologiska mångfalden är allvarligt hotad – människan har satt igång det sjätte massutdöendet i jordens historia.

Naturen och den biologiska mångfalden behöver skyddas, stärkas och återställas. För att rädda mångfalden behöver fler och större naturområden skyddas, samtidigt som stor hänsyn behöver tas i allt brukande av naturen samt i planeringen av bebyggelse. Sverige ska leva upp till det internationella målet att på ett representativt sätt skydda minst 30 procent av naturen. På lämpliga platser ska livsmiljöer restaureras eller återskapas så att landskapets funktionalitet förbättras, populationer kan återhämta sig och arter kan åter komma tillbaka.

Djuren har ett egenvärde, inte bara en ekonomisk och ekologisk funktion. Vi vill att alla arter som hör hemma i Sveriges natur ska ges möjlighet att finnas här i långsiktigt livskraftiga populationer. Sverige ska arbeta aktivt för att bekämpa tjuvjakt och handel med utrotningshotade arter. Vi ska ha livskraftiga stammar av bland annat varg, lo, björn och järv i Sverige. Miljöpartiet arbetar för lösningar som förbättrar samexistensen och minskar konflikterna mellan människor och rovdjur.

Att rädda den biologiska mångfalden är ett gemensamt ansvar för hela mänskligheten. Det som påverkar en art i ett land, påverkar också möjligheten att bevara den i andra länder. Därför behövs överstatliga beslut och internationella överenskommelser som sätter ramar för hur enskilda länder påverkar sin natur.

Att varje land bevarar de arter som finns kvar i landet är viktigt och grundläggande, men vi menar att det även finns ett ansvar att bidra till bevarandet av arter som utrotats från landet, men finns bevarade i andra länder, och om möjligt återinföra arten.

Att äga mark är något annat än att äga en förbrukningsvara. Den som äger mark har förmånen att förvalta en del av vårt gemensamma arv som vi lånar av kommande generationer. Det är därför ett ägande som kräver särskild långsiktighet och hänsyn. Det är både rimligt och nödvändigt att samhället sätter ramarna för hur marken får brukas och vilken naturhänsyn som ska tas. När stora krav på hänsyn till klimat, natur och biologisk mångfald ställs på markägare ska de få ekonomisk ersättning.

Allemansrätten, som ger oss alla möjlighet att vistas i vår natur, har i århundraden varit en viktig del av människors frihet. Strandskyddet ger oss möjlighet att använda allemansrätten i de delar av landskapet som många människor uppskattar allra mest. Friluftslivet i Sverige har djupa rötter och är en viktig förklaring till att många i vårt land känner en närhet till naturen. Dessa traditioner ska vi värna och utveckla.

4.2 Levande skogar

Miljöpartiet vill ha ett hänsynsfullt och varierat skogsbruk, som ger möjlighet att tillvarata skogens olika resurser och som låter alla arter som hör hemma i skogslandskapet leva och frodas. Skogen ger oss människor många värden: svamp, bär, rekreation, naturupplevelser och virke. Men även annan nytta som rening av luft och vatten, översvämningsskydd och minskad torka. Skogsbruket är en viktig näring för Sverige och har en central roll i den gröna omställningen. Minst 30 procent av skogarna måste skyddas – både för höga naturvärden och för att bevara kolsänkor och hotade arter, samt för att värna rekreation, kulturvärden och renskötsel. På lämpliga platser ska livsmiljöer återskapas så att arter kan komma tillbaka. De fjällnära naturskogarna är en oersättlig naturskatt som ska bevaras.

Kortsiktiga ekonomiska intressen går alltför ofta före långsiktig hållbarhet i det svenska skogsbruket. Det intensiva skogsbruket har blivit så heltäckande i stora delar av Sverige att det skapat en brist på livsmiljöer för många arter. Kalhyggesbruket har lett till stor påverkan på vår natur.

Ett skogsbruk inom naturens gränser innebär att metoderna och avverkningsvolymerna måste anpassas efter skogens förutsättningar. Ett sådant skogsbruk kombinerar ekologisk hållbarhet med ekonomisk lönsamhet. Vi vill att det ska vara möjligt att få ersättning för den klimat- och miljönytta markägare gör.

Skogsbruket ska bedrivas med naturnära metoder. Det innebär bland annat att en stor andel ska vara hyggesfritt, vilket är bra för klimatet, artrikedomen och friluftslivet. Det

innebär också att återskapa strukturer och artsammansättningar som bidrar till att skogen återfår en rik mångfald av livsmiljöer, vilket är gynnsamt för de arter som lever i våra skogar.

Sveriges alla skogsägare har en avgörande roll i förvaltandet av våra gemensamma skogar. Skogsägarna behöver få bättre och oberoende vägledning från Skogsstyrelsen samt ekonomisk ersättning för ett mer naturnära och klimatfrämjande skogsbruk.

4.3 Ett hållbart och livskraftigt jordbruk

Jordbruket är grunden för att alla ska ha mat för dagen. Vi vill se ett livskraftigt, ekologiskt jordbruk, med en hållbar balans mellan djurhållning och växtodling, i alla landsändar. Där regenerativa metoder leder till ökad kolinlagring och förbättrad jordhälsa. Jordbruket ska vara oberoende av fossila bränslen, kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel. Med ett landskap rikt på småbiotoper och betesdjur som ger gödsel, håller naturbetesmarkerna öppna och skapar livsmiljöer för en stor mångfald av växter, djur och svampar.

Under lång tid har det svenska jordbruket drivits mot stordrift, kemikalisering och igenläggnings av jordbruksmark. Efter EU-inträdet har minskningen av jordbruksmarken bromsats, men utvecklingen mot färre och större gårdar har fortsatt.

Miljöpartiet vill stärka det svenska jordbruket och skapa bättre villkor för fler bönder. Lantbruket ska värderas för de miljönyttor det ger, och matproduktion i hela landet är avgörande för både levande landsbygder och en stark civil beredskap. Genom att minska fossilberoendet och beroendet av importerade insatsvaror kan vi bygga ett uthålligt jordbruk. Offentliga resurser ska stödja bönder i den gröna omställningen och stärka jordbrukets klimatreseiliens.

Sett över hela jorden utgör människors boskap en orimligt stor del av de levande djuren, och har en enorm klimat- och miljöpåverkan. Den industriella köttproduktionen drivs av en ohållbar överkonsumtion, som är skadlig både för klimatet, vår hälsa och djuren. Vi vill se en matkonsumtion och matproduktion som värdesätter djurens välmående, bönders arbetsvillkor och människors hälsa. Konsumtionen av animaliska livsmedel behöver minska, medan konsumtionen av vegetabilier bör öka.

Markanvändningen i såväl Sverige som hela EU måste bli mer resurssmart med en ökad andel odling av vegetabilier och proteingrödor för humankonsumtion framför odling av djurfoder.

EU:s jordbrukspolitik behöver förändras i grunden. Den ensidiga utvecklingen mot storskalighet måste brytas. Små och medelstora lantbruk som bygger på lokala kretslopp, hållbara och ekologiska brukningsmetoder och en god djurhållning ska främjas.

4.4 Levande hav och sötvatten

Välmående hav och sötvatten är förutsättningar för allt liv på jorden. Förutom att vara ett hem för en mångfald av arter är haven också viktiga kolsänkor och spelar en nyckelroll i produktionen av det syre vi andas. Tillgången till sötvatten bestämmer var människor och många andra arter kan leva. Vattnets kretslopp och rörelse formar landskapet och skapar olika livsmiljöer även på stränder och i våtmarker.

Hav och sötvatten är viktiga källor till mat och ger oss dessutom dricksvatten, elektricitet, transportleder, naturupplevelser, bad och trivsel. Människans användning av vattnen och av livet i dem måste anpassas så att kommande generationer kan få lika stor glädje och nytta av dem.

Hav, sjöar och vattendrag utsätts sedan länge för en enorm press i form av överfiske, näringsutsläpp, miljögifter, mikroplaster och skräp. Haven försuras av människans koldioxidutsläpp och sötvatten försuras av svavel- och kväveoxidutsläpp. Allt detta hotar ekosystemen i vattnet och kommande generationers möjligheter till ett gott liv. För att haven ska kunna räddas måste utsläppen från fossila bränslen och miljögifter stoppas, och tillförseln av näring, plast och annat skräp minskas kraftigt.

Miljöpartiet vill främja det småskaliga kustnära fisket. Överfisket måste stoppas och ersättas av ett hållbart fiske där skonsamma och selektiva redskap används. Vi vill se ett stopp för destruktiva fiskemetoder som förstör våra hav och dammsuger upp allt liv.

Vi anser att vattenkraften är färdigutbyggd och därför ska de sista orörda älvarna och strömmande vattnen skyddas. Däremot vill vi främja ombyggnad och effektivisering av befintliga vattenkraftverk, samtidigt som de som tjänat ut sitt syfte eller inte når dagens miljökrav rivs ut eller miljöanpassas för att säkra öppna vandringsvägar för fisk och andra arter.

Ett starkt strandskydd behövs för att skydda strandnära ekosystem och för att värna människors möjlighet att vistas nära vatten. Skyddet av marina områden och ekosystem behöver utökas och stärkas. De internationella avtalen för att skydda haven måste skärpas och Sverige ska vara pådrivande i detta arbete.

5. En ren och frisk miljö

Vi vill att människor ska kunna leva friska och goda liv inom naturens ramar. Naturen fungerar som ett kretslopp. Människan och vårt samhälle är också en del av det kretsloppet. Det vi gör mot naturen, gör vi också mot oss själva. För att natur och människor ska må bra måste nyttiga ämnen kunna fortsätta cirkulera, medan halterna av skadliga ämnen inte får öka i kretsloppen.

Miljöpartiet värnar de planetära gränserna som vi behöver hålla oss inom för att mänskligheten ska kunna fortsätta utvecklas och må bra i framtiden. De planetära gränserna handlar om hur mycket mänsklig påverkan jorden tål inom områden som klimatförändringar, havsförurning, ozonskiktet, tillförsel av kväve och fosfor till land och hav, sötvattenanvändning, markanvändning, biologisk mångfald, luftföroreningar och spridning av miljöfarliga kemikalier. Flera av dessa gränser överskrids idag, vilket innebär risk för plötsliga eller oåterkalleliga miljöförändringar med allvarliga konsekvenser för ekosystemen och för oss människor.

All verksamhet ska hålla sig inom de ramar som naturen sätter. För att det ska vara möjligt behöver hela samhället använda resurser på ett effektivt sätt – med fokus på att minska avfallsmängderna, återbruka och återvinna. För att skydda människor och miljön ska försiktighetsprincipen tillämpas i högre utsträckning och försiktighetsmått ska vidtas redan om det kan antas att en verksamhet kan skada människors hälsa och miljön.

Att värna planeten innebär även att behandla närmiljön med omsorg och respekt. Exempelvis har arbetet mot nedskräpning en stark folklig förankring. Fler och fler människor ser kopplingen mellan vårt gemensamma klimatavtryck, rubbade ekosystem och mängden avfall och utsläpp i naturen. Det ska finnas fler möjligheter för människor att göra rätt.

5.1 En giftfri och hälsosam livsmiljö för alla

Alla ska kunna känna en trygghet med maten vi äter, vattnet vi dricker och alla produkter vi omger oss med. Alla har rätt till en giftfri vardag och livsmiljö.

Sverige har varit ett föregångsland som tidigt förbjöd några av de farligaste kemikalierna. Trots det återfinns fortfarande riskabla kemikalier i många av de varor och produkter vi konsumerar och producerar, vilket påverkar både miljön och våra kroppar. För många av dessa ämnen saknas kunskap om vilka effekter de har, både var för sig och i kombination med andra. Även om några av de farligaste kemikalierna förbjudits så tillkommer hela tiden nya ämnen som släpps ut på marknaden utan tillräcklig kontroll. Det är oacceptabelt.

Vi vill att försiktighetsprincipen ska tillämpas i synen på kemikalier, då det kan ta lång tid innan effekterna av en kemikalie märks i naturen eller på hälsan. Särskilt höga krav ska ställas på produkter för barn. Giftfrihet ska vara en utgångspunkt.

PFAS är en grupp av kemikalier som aldrig bryts ned utan finns kvar i naturen i någon form för alltid, och som därför kallas evighetskemikalier. Många av dessa är skadliga, andra är ännu inte tillräckligt studerade. Miljöpartiet anser att hela gruppen bör förbjudas. Många djur äter av misstag mikroplaster som lagras i kroppen och förs vidare i näringskedjorna. De minsta mikroplasterna tränger också in i mänskliga celler. För att hejda ansamlingen av mikroplast i naturen och i våra kroppar, vill vi i Miljöpartiet dels kraftigt begränsa tillverkning och användning av mikroplaster, dels minska användning och spridning av annan plast som bryts ner till mikroplast i naturen.

5.2 Frisk luft och rent vatten

En förutsättning för vårt och ekosystemens välmående är att luften vi andas är frisk och vattnet vi dricker är rent – något som vi ofta tar för givet.

Luftföroreningar och farliga partiklar är ett allvarligt hot mot människors hälsa, särskilt i storstäder men även i högtrafikerade områden i mindre städer. För att förbättra luftkvaliteten behöver biltrafiken i sådana områden minska. Luftkvalitetsnormer och nationella mål behöver nå upp till Världshälsoorganisationens riktlinjer för att minska utsläpp och förbättra vårt välmående.

Tillgång till rent dricksvatten är en mänsklig rättighet – och det är allas ansvar att skydda den för kommande generationer. Med fler former av extremväder ökar risken för minskade grundvattennivåer, överbelastade reningsverk och föroreningar i våra vattentäkter. Även utsläpp och gifter från jordbruk, industrier och hushåll påverkar vårt yt- och grundvatten. Det behövs skarpa regleringar av sådant som påverkar våra vatten negativt.

För att säkra och skydda tillgången till rent och tillgängligt dricksvatten behöver fler vattentäkter skyddas mot exploatering och föroreningar. Vi i Miljöpartiet vill även stärka miljöanpassning av vatten- och avloppssystem för att öka resiliensen mot översvämningar och torka. Genom att skydda och värna våra vattenresurser idag, lämnar vi efter ett friskare och mer hållbart samhälle imorgon.

5.3 Ett stärkt miljöskydd

Ett starkare miljöskydd är en förutsättning för att skydda våra ekosystem och planetens gränser. För att värna luften, vattnet, marken, växt- och djurlivet och människors hälsa, behövs en tydlig lagstiftning mot miljöförstöring och en effektiv tillsyn av att lagarna följs.

Tillsynen är också viktig för att skapa rättvisa mellan olika företag – ingen ska få ett övertag i konkurrensen genom att bryta mot miljöregler.

Lagstiftningen mot spridning av föroreningar i miljön måste skärpas. Fler ämnen som riskerar att skada människor och natur ska förbjudas. Domstolar och rättsvårdande myndigheter ska ha nog med resurser för att kunna hantera och lagföra miljöbrott.

Storskaliga miljöbrott, ekocid, klassas som ett internationellt brott. De rättsliga påföljderna behöver skärpas för miljöförstöring som får långvariga och utbredda konsekvenser för natur och människor.

6. Djurvälstånd

Solidariteten med djur tillhör grunderna i den gröna ideologin. Alla djur är kännande varelser med ett egenvärde oavsett deras nytta för människan. Djur har rätt att må bra och få utlopp för sina naturliga beteenden.

6.1 Djurhållning

Med hållande av djur följer ett stort ansvar där djuren måste respekteras som kännande individer. Miljöpartiet anser att djur inte bara ska skyddas mot lidande, utan även ges möjlighet att utföra sina naturliga beteenden och ha positiva upplevelser. Det gäller både våra sällskapsdjur och djur som hålls för andra ändamål.

Även om Sverige ligger långt fram i sin djurhållning ur ett internationellt perspektiv, finns det inom vissa områden fortfarande stora brister som behöver åtgärdas. Den internationella handeln och den förda jordbrukspolitiken har lett till en industrialisering av djurhållningen där priset för djuren blir alldeles för högt.

Miljöpartiet vill att den svenska djurskyddslagens krav på rätt till naturligt beteende och djurvälstånd ska genomföras fullt ut. Det kräver stora förändringar i djurhållning, transporter och slaktmetoder. Bland annat ska alla lantbruksdjur ges möjlighet att komma ut och beta, böka i jorden eller picka i gräset.

Sverige ska vara ett föregångsland för djurvälstånd och arbeta aktivt i internationella forum för att stärka djurvälstånden globalt. Inom EU ska höga standarder för djurvälstånd gälla inom hela unionen, och enskilda medlemsländer ska kunna gå längre. Internationella handelsavtal ska inkludera djurvälstånd för att undvika billig import av mat från länder med sämre djurvälstånd. Ohållbar djurhållning får inte fortgå med hjälp av antibiotika.

6.2 Djurförsök

I huvuddelen av alla djurförsök används djur som modeller för att söka kunskap om hur vi människor fungerar och påverkas av olika saker. Detta innebär såväl etiska som vetenskapliga problem, då djurförsök är föråldrat och ineffektivt. Sådana djurförsök ska så snart som möjligt fasas ut. Det finns alternativ, som ger mer tillförlitliga resultat och där djur slipper utsättas för det fruktansvärda lidande som många djurförsök innebär. Vi vill att Sverige ska bli ledande inom utveckling av djurförsöksfri forskning.

Andra typer av djurförsök, där man söker kunskap om djurs behov, beteenden och ekologi, är ofta mindre problematiska. Sådan forskning bör finnas även i framtiden.

6.3 Jakt

Varsam jakt som bedrivs med respekt för djur och ekosystem är ett bra sätt att ta vara på delar av det som naturen kan ge oss. Jakt kan också i vissa lägen vara befogad för att minska eller förebygga skador, som en del djur kan orsaka.

All jakt ska bedrivas med god jaktetik. Miljöpartiet tar avstånd från jaktformer där djuren löper stor risk att utsättas för lidande. Jakt ska inte bedrivas under djurens parningstid eller under den tid djurens ungar är beroende av sina föräldrar.

Den svenska djurskyddslagen omfattar endast djur som hålls av människan och viltlevande försöksdjur. Detta innebär att de viltlevande djuren inte har ett lika starkt rättsligt skydd som de djur som hålls av människan. Vi vill att viltlevande djur införlivas i samma djurskyddslag som de djur som hålls av människan.

7. Ett fritt och demokratiskt samhälle

En livskraftig demokrati och ett hållbart samhälle formas när människor får utrymme att utvecklas och arbeta tillsammans för att möta framtidens utmaningar. För att demokratin ska kunna utvecklas krävs det engagerade medborgare med goda möjligheter att påverka och kanalisera sitt engagemang i olika frågor. Fria samhällen där idéer möts och bryts mot varandra ger de bästa förutsättningarna för utveckling och framsteg.

7.1 Slå vakt om grundläggande rättigheter och friheter

Svenskarnas grundlagsskyddade yttrande- och informationsfrihet ska värnas. Demonstrations- och mötesfriheten ska vara stark. Föreningsfrihet och religionsfrihet behöver ständigt försvaras. Vi står upp för varje människas rätt att utöva sin trosuppfattning.

I en värld med mer våld och konflikter, där människor är rädda, är det också lättare att underminera demokratin. Antidemokratiska krafter har vuxit sig starkare i hela världen. Växande klyftor, konflikter och överdriven maktkoncentration ger grogrund för populistiska och högerextrema krafter. Den tillbakagång av flera demokratier som skett under och efter 2010-talet visar att vi inte kan ta våra rättigheter för givet. Våldsbejakande extremism, organiserade desinformationskampanjer, grov organiserad brottslighet och hot mot personer i offentligheten är exempel på företeelser som utmanar vår demokrati.

I Sverige har vi en skyddslagstiftning för minoriteter, framför allt genom lagen om hets mot folkgrupp och diskrimineringslagen. Detta skydd är grundläggande i en fungerande rättsstat. När vi upprätthåller skyddet av minoriteter så värnar vi också de grundläggande demokratiska friheterna.

I ett tidevarv där allt fler antidemokratiska rörelser och partier får större inflytande, är det fundamentalt att demokratiska principer upprätthålls.

7.2 Fria medier och det fria ordet

Yttrandefriheten är en grundbult i alla demokratiska system. Varje medborgare ska kunna uttrycka sin åsikt utan att riskera vare sig repressalier från staten eller hot och trakasserier från andra människor. Miljöpartiet står upp för rätten att uttrycka sig i det demokratiska samtalet, även med åsikter som är illa omtyckta av andra.

Människor som deltar i det offentliga samtalet får ofta ta emot hat och hot. Särskilt utsatta är kvinnor, personer med utländsk bakgrund och hbtqi-personer. För att undvika att vissa grupper röstas tystnar i det demokratiska samtalet behövs särskilda insatser för att motverka hat och hot. Vi vill slå vakt om en god och respektfull ton i det politiska samtalet på alla nivåer.

Fria medier och journalister som granskar makten och informerar invånarna är en förutsättning för att demokratin ska utvecklas och frodas. Miljöpartiet slår vakt om ett

brett och oberoende public service och en mångfald av kommersiella medier, för att garantera en mångfald av åsikter.

Akademisk frihet, oberoende domstolar och konstnärlig frihet är grundläggande för en stark demokrati. Att människor och institutioner ges möjlighet att kritiskt granska makten värnas av Miljöpartiet.

7.3 En levande demokrati

Vår demokrati blir aldrig färdig. Den behöver alltid utvecklas, fördjupas och försvaras. Miljöpartiets gröna samhälle vilar på tanken att beslut ska fattas av eller så nära de människor som berörs som möjligt. Alla ska känna att de kan vara med och påverka. För att fler ska få möjlighet att få göra sin röst hörd och påverka vårt samhälle verkar Miljöpartiet för en deltagande demokrati. Alla bör få möjlighet att arbeta politiskt under någon del av livet. Vi ser positivt på initiativ för att bredda demokratin såsom medborgarförslag, medborgarråd, medborgardialoger och folkomröstningar.

Vi i Miljöpartiet arbetar för att stärka och utveckla det medborgerliga inflytandet. Rätten att rösta i allmänna val är en fundamental del av demokratin, men demokrati handlar om mer än att rösta. Det demokratiska utanförskapet, där tilliten till politiken och samhällets institutioner är lägre i vissa grupper, ska motverkas. Det utanförskapet hänger ofta samman med faktorer som inkomst, utbildning och en brist på representation. I det sammanhanget är det viktigt att stärka våra gemensamma demokratiska institutioner och garantera allas rätt och möjlighet till deltagande. Miljöpartiet vill se ett öppet civilsamhälle i hela landet, som ger möjlighet för fler att engagera sig.

Det är ett demokratiskt problem att några få globala tech-företag kontrollerar plattformar som blivit viktiga för samhällsdebatt, informationsspridning och direktkommunikation. Vi har sett många exempel där plattformarna använts för att sprida propaganda och påverka demokratiska val. Sverige bör agera internationellt och inom EU för demokratisering, vilket innefattar transparens, möjlighet till personlig integritet och ett mer jämlikt åsiktsutbyte.

Rösträtten har stegvis breddats och utvecklats sedan kvinnor fick rätt att rösta för över 100 år sedan. Vi anser att utvecklingen ska fortsätta och att rösträttsåldern ska sänkas till 16 år för att ge unga större möjligheter att påverka samhället. Alla människor som bor, lever och arbetar i Sverige ska ha möjligheten att påverka politiska beslut och friheten att forma sina egna liv.

I en demokrati ska ingen födas till ett offentligt ämbete. Vi har därför svårt att se monarkens plats i ett modernt demokratiskt samhälle och anser att den på sikt bör avskaffas.

Civil olydnad är och har varit en viktig del av kampen för demokrati. Med civil olydnad menas handlingar som idag är förbjudna, men som uppmärksammar orättvisor och samhällsproblem enligt principerna om icke-våld, öppenhet, strävan efter dialog och beredskap att ta sitt straff. Vi ser med oro på alla tendenser till ökad repression mot människor som på olika vis använder sina demokratiska rättigheter.

8. Ett fritt blomstrande kulturliv och ett starkt civilsamhälle

Kulturen och konsten är fundamentala för oss människor. Ett dynamiskt kulturliv med många olika aktörer bidrar till en vital demokrati. Ett rikt kulturliv skapar både möjligheter för den enskilde till bildning och för att få göra sin röst hörd. Miljöpartiet vill skapa ett samhälle som främjar bildning, föreningsliv och engagemang i civilsamhället. Så möjliggör vi en värld där delaktighet, mångfald och skapande blir en grund för utveckling och sammanhållning.

8.1 Kulturens ekosystem ska värnas

Kulturen bär våra olika berättelser, formar vår förståelse av världen och binder oss samman i ett gemensamt men mångfasetterat samtal. Kulturen sätter färg, ton och form på vår tillvaro och gör att vi förstår oss själva, livet och vår värld bättre. Kulturen måste tillåtas vara både fri och föränderlig. Tillsammans utgör kultur och bildning ett ekosystem som bär upp demokratin.

I en tid av desinformation, polarisering, klimatkris och säkerhetspolitiska hot blir kulturens och bildningens roll ännu mer central. När fler människor har tillgång till konst, litteratur, folkbildning och kulturarv stärks både yttrandefriheten och förmågan att förstå och värna demokratins grundvalar. Ett samhälle där människor kan tolka sin samtid, förstå sin historia och delta i det offentliga samtalet är också ett samhälle med motståndskraft. Därför måste kulturens ekosystem ses som en demokratisk infrastruktur.

I Sverige har det alltid rymts många olika kulturer, och det gör det idag också. Vi bejakar att olika idéer och kulturer möts och influerar varandra. Det är en styrka för samhället och ska fortsätta vara det. Kulturen är föränderlig och rör sig ständigt i samspel mellan gamla och nya uttryck. En grön kulturpolitik slår vakt om såväl samtidskonsten som kulturarvet och vill stärka kulturens plats i samhället. Med kulturen växer vi som människor och med kulturen växer våra samhällen.

Kulturen är en del av vår välfärd – därför har det offentliga ett ansvar för att säkerställa en rik och rättvis tillgång till kultur. Du ska kunna gå på konsert, utställning, lära dig dansa eller spela ett instrument på kulturskolan, oavsett var du bor i Sverige. Alla barn och ungdomar, oavsett socioekonomisk bakgrund eller var i landet man bor, ska kunna utöva kultur och genom skolan garanteras kulturupplevelser. Valförsedda och offentligt finansierade bibliotek är en hörnsten för bildning, läsförmedling och kultur i hela landet.

Den fria konsten bryter ny mark och stimulerar kritiskt tänkande. Professionella konstnärer och kulturskapare ska kunna arbeta under rimliga villkor i hela landet. Politiken ska ge konsten och kulturen förutsättningar, inte styra dess innehåll. Principen om armlängds avstånd ska värnas och den konstnärliga friheten stärkas.

Kulturarvet är vårt gemensamma arv. Kulturhistoriskt värdefulla byggnader, minnesmärken och andra miljöer, såväl i städerna som på landsbygden, ska bevaras och vårdas för framtiden. Ny bebyggelse i anslutning till värdefull kulturmiljö ska anpassas och utformas med särskild hänsyn. Museer spelar en viktig roll i att tillgängliggöra vårt kulturarv för allmänheten. Staten har ett ansvar att tillgängliggöra de gemensamt ägda samlingar till fler.

8.2 Ett levande civilsamhälle och en stark folkbildning

Föreningslivet är en bärande samhällskraft. Civilsamhället spelar en viktig roll som en tredje sektor vid sidan av det offentliga och det privata. I civilsamhället, i föreningar och inom folkbildningen möts människor med vitt skilda bakgrunder och förutsättningar och får möjlighet att växa tillsammans – oavsett om det är i en fotbollsförening, en välgörenhetsorganisation, ett studieförbund eller ett politiskt parti. Det både utvecklar demokratin och är en grund för ett inkluderande och tolerant samhälle.

Civilsamhällets utrymme krymper globalt som ett led i den auktoritära utvecklingen. Även i Sverige ser vi prov på hur civilsamhället misstänkliggörs och tystas av krafter som vill ha ett mer monotont samhällssamtal. Det svenska bildningsidealet utmanas av högerkonservativa krafter.

Vi vill att fler människor ska ha möjlighet att lägga tid och engagemang på att organisera sig. Det ger förutsättningar att påverka och förbättra samhället i föreningar och folkrörelser – oavsett om det sker i idrottsföreningar, trossamfund, fackförbund eller intresseorganisationer. Därigenom stärks vår demokrati. Det skapar mening och bidrar till att människor med olika bakgrund möts och att fler känner att de har makt att förändra samhället och sina egna liv. Genom sociala och positiva mötesplatser kan människor från alla delar av samhället mötas. Ett starkt civilsamhälle utgör grunden för ett inkluderande och tolerant samhälle. Engagemang i civilsamhället ger dessutom demokratiska färdigheter som stärker demokratin, samtidigt som det bidrar till ett samhälle där människor trivs och möts.

Civilsamhället stöds ekonomiskt genom medlemskap och gåvor, men ska också få stöd från det offentliga. Stöd och villkor för civilsamhället måste vara långsiktiga och tydliga.

Folkbildningen genom studieförbund och folkhögskolor har stor betydelse för bildning, kultur och demokrati i vårt land. Den är inkluderande och attraherar människor från alla delar av befolkningen. Folkbildningen ska stå fri från extern påverkan och bygger på frivillighet för alla deltagare.

För att värna bildningsidealet måste utbildning ses ur ett bredare perspektiv än att enbart styra mot lätt mätbara kunskapskrav. Bildning hjälper oss att förstå vilka vi är, vårt samhälle och vår plats i det – förmågor som är viktiga både för individen och för samhället i stort. Förutsättningarna för folkbildningen måste därför värnas. Det är viktigt att det ekonomiska stödet till landets folkhögskolor och studieförbund säkerställs.

Idrottsrörelsen är en djupt rotad folkrörelse som stärker folkhälsan i alla åldrar och bidrar till gemenskap och att motverka segregation. Genom idrott, kultur och föreningsliv får människor från olika samhällsskikt och kulturer möjlighet att mötas och interagera, vilket främjar social sammanhållning. Lokala idrottsföreningar och lokala kulturföreningar är avgörande för att barn och unga ska kunna ha en aktiv och meningsfull fritid.

Friluftslivet ger jobb i hela landet och ser till att fler människor får komma ut och njuta av vår fantastiska natur. Det är bra för hälsan att komma ut och röra på sig, en motvikt till dagens stillasittande. Fler ska få möjlighet att komma ut i naturen. Kunskaper om naturen och möjligheten att vistas i den ger förutsättningar för ett livslångt positivt välbefinnande, såväl som en förståelse för värdet att bevara den.

.

9. Lika rättigheter

Lika rättigheter och ett samhälle utan förtryck är en fråga om frihet och livskvalitet. Miljöpartiet vill se ett solidariskt samhälle inom planetens gränser. Det innebär att makt och resurser ska fördelas på ett rättvist sätt. Alla människor ska mötas med samma respekt och omsorg för att kunna delta fullt ut i samhället. Vi utgår från ett intersektionellt synsätt som innebär att olika sociala kategorier samverkar, interagerar och förstärker varandra. Därför arbetar vi för att avskaffa alla former av diskriminering, vare sig det gäller kön, könsidentitet och könsuttryck, etnicitet, trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning, klass eller ålder. Miljöpartiet kommer alltid stå upp för mänskliga rättigheter och varje persons rätt att själv avgöra vad den vill göra med sitt liv.

9.1 Ett jämställt samhälle

Miljöpartiet är ett feministiskt parti och det innebär att vi vill verka för jämställdhet och motverka den rådande könsmaktsordningen, där makten fördelas ojämnt mellan män och kvinnor. För Miljöpartiet är jämställdhet i grunden en fråga om frihet. När jämställdhet genomsyrar både arbetsliv och vardag får fler människor möjligheter att leva sina liv fullt ut.

Ett jämställt samhälle är ett samhälle där ingen behöver frukta för sin säkerhet – varken hemma eller någon annanstans. Där samtycke är norm, våld aldrig ursäktas och alla barn, oavsett kön, växer upp i en kultur av respekt snarare än kontroll. Att pojkar har sämre skolresultat och högre självmordsfrekvens är allvarliga samhällsutmaningar och visar hur skadliga könsroller drabbar oss alla.

Lönegap, höga sjukskrivningstal inom kvinnodominerade yrken och ett ofta orättvist fördelat hushållsarbete är olika uttryck för ojämställdhet. Miljöpartiet vill uppvärdera kvinnodominerade yrken genom att bland annat förbättra arbetsmiljön, ta fler steg för ett mer jämställt uttag av föräldraledigheten samt stärka kvinnors position på arbetsmarknaden.

Miljöpartiet vill se krafttag för att mäns våld mot kvinnor, hedersförtryck, sexhandel och våld i nära relationer ska upphöra. Våld och förtryck är brutala uttryck för den könsmaktordning som fortfarande präglar våra liv.

Vi måste tydligt agera mot våldsutövare, inte begränsa offrens frihet. Resurser till skydd och stöd för kvinnor och barn är nödvändiga. Dessutom behöver vi bekämpa hederskulturen och dess normer, samt främja samtyckeskultur och förebyggande insatser för att förändra destruktiva mansnormer. Alla barn behöver vuxna som är positiva förebilder.

9.2 Ett samhälle utan rasism

Sverige ska vara ett land där alla möts med respekt, där din bakgrund inte avgör din framtid och där mångfald ses som en gemensam tillgång. Rasism utgör en kränkning av

varje människas rätt att behandlas med respekt och värdighet. Det är oförenligt med ett samhälle där alla får verka på lika villkor.

Rasismen begränsar människors frihet och trygghet både i det stora och i det lilla. Det kan handla om otrygghet och stress i vardagen eller att man på grund av fördomar och diskriminering inte får de chanser man annars skulle fått. Rasismen tar sig också uttryck i hatbrott och våld. Den vänder människor mot varandra och gör skillnad på folk och folk.

Rasism kan ta sig uttryck på många olika sätt och inom många olika områden, i form av vardagsrasism, kulturell rasism och strukturell rasism. Det kan handla om att grupper av människor misstänkliggörs och beskylls för diverse problem. Den strukturella rasismen påverkar förutsättningarna för en god integration och är en starkt bidragande orsak till att vårt samhälle är segregerat inom bostads- och arbetsmarknaden samt i skolan. Antirasistisk politik behöver därför bedrivas inom många olika områden.

Arbetet mot all typ av rasism måste stärkas. Antisemitism, islamofobi och afrofobi är tillsammans med rasism mot samer och romer exempel på olika uttryck av samma rasistiska strukturer, men som kan kräva olika verktyg och angreppssätt för att bemötas och bekämpas. Grogrunden för rasism och diskriminering minskar i samhällen som präglas av sammanhållning, trygghet och jämlikhet.

9.3 Nationella minoriteter och urfolk

Sverige har fem erkända nationella minoriteter: samer, romer, judar, sverigefinnar och tornedalingar. Samerna är även ett urfolk. Alla minoriteter och urfolk i Sverige ska få sina rättigheter, sin kultur och sin historia respekterade och skyddade.

De fem erkända nationella minoritetsspråken: finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska, ska bevaras och utvecklas. Vidare ska älvdalskan erkännas som ett minoritets- eller landsdelsspråk.

Barn ska ha rätt att fullt ut lära sig och behärska sina minoritetsspråk och ha tillgång till kultur på minoritetsspråk. Samhället har ett ansvar att stärka förutsättningarna för detta.

Än idag och genom historien har de nationella minoriteterna utsatts för övergrepp och diskriminering. Vi har ett stort ansvar att lära oss av historien och att säkra de nationella minoriteternas rätt till språk, kultur och inflytande.

De nationella minoriteterna och urfolket samerna ska fullt ut kunna tillvarata de rättigheter de har enligt internationella konventioner, som Sverige har åtagit sig att följa. Sverige ska ratificera ILO:s konvention 169 om urfolk och stamfolks rättigheter. Vi ska även verka för en rättvis klimatomställning där urfolkens rättigheter värnas.

Barn ska ha rätt att fullt ut lära sig och behärska sina minoritetsspråk och tillgång till kultur på minoritetsspråk ska värnas och utvecklas. Samhället har ett ansvar att stärka förutsättningarna för detta.

9.4 Delaktighet och möjligheter för personer med funktionsnedsättning

Vi i Miljöpartiet vill ha ett samhälle som är tillgängligt för alla. Alla människor ska, oavsett funktionsnedsättning eller förmåga, ha lika rättigheter och möjligheter.

Funkofobi och bristande tillgänglighet ska motverkas. Ingen ska utsättas för trakasserier eller diskriminering på grund av nedsatt funktionsförmåga. Personer med funktionsnedsättning ska ha tillgång till det offentliga rummet på likvärdiga villkor. All offentlig verksamhet ska vara tillgänglig för alla. Samverkan med funktionsrättsorganisationer är viktigt, i synnerhet när politiska beslut ska fattas. Skolor och andra utbildningsmiljöer ska ha tillräckliga resurser för att möta elevers olika behov och garantera en likvärdig skolgång för alla, oavsett funktionsförmåga.

LSS-lagstiftningen har gett personer med funktionsnedsättning och stora stödbehov rätt till bland annat personlig assistans. Den personliga assistansen är en viktig frihetsreform som har gett möjlighet till självbestämmande. Den personliga assistansen ska utvecklas och stärkas. Vi vill att antalet assistanstimmar beviljas i en utsträckning som säkerställer ett aktivt socialt liv och deltagande i fritidsaktiviteter.

Tillgången till rätt hjälpmedel är mycket viktig för att ge personer med funktionsnedsättning bästa förutsättningar för ett aktivt och delaktigt liv. Idag är tillgången till hjälpmedel inte jämlik mellan olika kommuner och regioner. MP ska verka för en likvärdig tillgång till rätt hjälpmedel över hela landet.

Vi vill se fler vägar in på arbetsmarknaden och en förbättrad arbetsmarknadspolitik för att personer med funktionsnedsättning i större utsträckning ska kunna delta på arbetsmarknaden och ges möjligheten att bidra meningsfullt. Tillgången till bostad för personer med funktionsnedsättning ska garanteras.

9.5 Stärkta rättigheter för hbtqi-personer

Alla människor ska kunna uttrycka sin kärlek, sexualitet och identitet utan risk eller rädsla för våld eller diskriminering. Alla familjer ska ha lika rättigheter, oavsett hur de ser ut. Att få leva utifrån sin sexuella läggning och könsidentitet är en grundförutsättning för ett gott liv i ett demokratiskt samhälle som bygger på jämlikhet.

Ingen ska växa upp med en känsla av att behöva dölja sin sexualitet, könsidentitet eller uttryck för att bli accepterad eller slippa trakasserier, hat och hot. Trots en period av politiska framsteg inom hbtqi-området så har vi sett hur samhällsdebatten kring hbtqi-personers rättigheter blivit alltmer hätsk, inte minst när det gäller transpersoner. Miljöpartiet kommer aktivt att delta i kampen för att stärka rättigheterna för hbtqi-personer. Ingen ska begränsas eller utsättas för hot och hat för att de har en annan sexualitet, könsidentitet eller uttryck än normen oavsett om det är här i Sverige eller utomlands.

För att uppnå det behövs ett aktivt antidiskrimineringsarbete med ökad kunskap, attitydförändringar och förändrad lagstiftning som ger trygghet och tydliga rättigheter för

alla hbtqi-personer och regnbågsfamiljer, i synnerhet transpersoner, intersexpersoner, och andra som är särskilt utsatta. Alla barn ska ges rätt till alla sina föräldrar.

Könsuttryck och könsidentitet bör inkluderas i de delar av grundlagen som rör diskriminering och delaktighet. Det skulle stärka skyddet för transpersoner i Sverige.

Hbtqi-personer på flykt är särskilt utsatta då de ofta är utsatta för hot och våld samt juridisk diskriminering i sina hemländer. Ett tryggt mottagande och en rättssäker prövning som utförs av anställda med hbtqi-kompetens är nödvändig.

10. Ett jämlikt samhälle som håller ihop

Det gröna samhällsbygget utgår från visionen om ett solidariskt samhälle inom planetens gränser. I ett rikt välfärdsland som Sverige har vi goda förutsättningar att bygga ett mer rättvist och jämlikt samhälle för alla. Utgångspunkten är vår solidaritet med människor, djur, natur, det ekologiska systemet och kommande generationer. Ett samhälle som ger upp om att vara bra för alla kommer snart inte att vara bra för någon. Ska vi klara av att ta oss an de stora utmaningar vi står inför måste vi känna styrkan i den gemenskap som ett grönt, solidariskt samhällsbygge innebär. Ett jämlikt samhälle håller ihop och präglas av tillit och gemenskap.

10.1 De ekonomiska klyftorna ska minska

Att alla har jämlika livsvillkor och möjligheter är en viktig grund för ett demokratiskt samhälle. För att finansiera vår gemensamma välfärd, den gröna omställningen och jämna ut de ekonomiska klyftorna i samhället – krävs en solidarisk och rättvis ekonomisk politik.

I dagens globaliserade ekonomi har kapital blivit allt mer rörligt över nationsgränserna. Storföretag och förmögna personer kan med hjälp av skatteplanering ofta undvika att betala skatt. Vissa länder konkurrerar dessutom med låga bolagsskatter. För att hantera denna utmaning krävs gemensamma åtaganden och att det globala samarbetet stärks, i Sverige, EU och i resten av världen.

Ägandet är mycket ojämnt fördelat i samhället, och under de senaste decennierna har denna ojämlikhet ökat. Sverige är ett av de länder där klyftorna vuxit mest – antalet miljardärer har ökat samtidigt som allt fler har svårt att få pengarna att räcka till det mest grundläggande. Kapital har beskattats lägre än arbetsinkomster, vilket gynnar dem som redan har stora tillgångar. Skillnaderna är särskilt stora mellan kvinnor och män.

De växande ekonomiska klyftorna begränsar jämlika livsvillkor och möjligheter, samtidigt som de förstärker andra orättvisor. Ett ojämnt samhälle försvårar också en rättvis klimatomställning. Därför vill Miljöpartiet införa en progressiv kapital- och inkomstbeskattning som låter de rikaste bidra mer till det gemensamma, samtidigt som de som lever med små marginaler får bättre möjligheter till ett gott liv. Principen att alla ska bidra efter förmåga är grundläggande och måste gälla kapital – både i Sverige och globalt.

Skattesystemet ska motverka ett klassamhälle genom att utjämna de ekonomiska klyftorna, samtidigt som det säkrar en långsiktig finansiering av välfärden. En stark välfärd och robusta trygghetssystem bidrar till att minska klyftorna i samhället och ökar tryggheten för alla oavsett var du bor i landet.

10.2 Integrationen ska främjas

Samhörighet och tillit är en grundbult i ett jämlikt samhälle. Den tilliten urholkas när hög arbetslöshet, otrygghet och låga inkomster koncentreras till vissa bostadsområden. Segregationen i vårt samhälle förstärker ojämlikheten och minskar människors möjligheter att påverka sina liv. Segregationen drabbar hela samhället när människor inte möts, förståelsen för varandras livsvillkor minskar och otrygghet, kriminalitet och rädsla ökar. Vi anser att det är oacceptabelt att ens bostadsort ska ha så stor betydelse för livschanser.

Samhället och dess institutioner ska vara närvarande i alla områden. De områden som beskrivs som utsatta är ofta politiskt nedprioriterade. Segregationen är resultatet av politiska felprioriteringar och kan brytas med politik för rättvisa. Att bryta segregation och ojämlikhet handlar också om att alla ska få möjlighet att känna sig delaktiga i samhällsgemenskapen.

En viktig åtgärd för att motverka segregation och utanförskap är att unga ges förutsättningar för att etablera sig på arbetsmarknaden. För att alla ska få lika möjligheter till det behöver vi motverka rasism och diskriminering. Våra trygghetssystem för dem som av olika anledningar inte kan arbeta måste också konstrueras så att inga barn behöver växa upp i fattigdom.

För att bryta segregationen behöver samhället vara närvarande i hela landet. I många områden har samhället dragit sig tillbaka, och en bristande förståelse för marknadskrafterna har gjort att allt mer samhällsservice försvunnit, framförallt när staten släppt tidigare monopol på viktiga samhällsfunktioner. En ökad marknadsanpassning har också bidragit till att tillgången till vård skiljer sig mellan regioner och marknadsskolan har bidragit till att förvärpa segregationen. Vi vill att alla delar av landet ska leva, och att samhället ska säkerställa att samhällsservice ska finnas i alla områden.

Den ekonomiska ojämlikheten, i kombination med homogena bostadsområden, bidrar till dagens boendesegregation. Integration handlar om att människor från olika grupper möts och lär känna varandra – genom att bo i samma område, vara grannar, ha barn som går i samma skola eller spelar i samma lag. Detta sker på många platser: i bostadsområden, skolor, hälso- och sjukvården, via fritidsaktiviteter, på arbetsmarknaden och i sociala relationer.

Det är också viktigt att alla får möjlighet att delta i och påverka samhället, till exempel genom att rösta och engagera sig i demokratiska processer. Genom att blanda bostäder med olika storlek och upplåtelseformer underlättas för människor med olika jobb och utbildningsbakgrund att bo i samma område. Genom att främja möten mellan människor kan vi bygga ett samhälle präglad av gemenskap och tillit.

10.3 Barns uppväxtvillkor

Alla barn har rätt till en trygg och stabil barndom med frihet att leka, utforska och drömma. Det stärker deras framtidsmöjligheter och minskar risken för sociala och

psykiska problem längre fram i livet. Ett jämlikt och solidariskt samhälle är grunden till en trygg uppväxt för alla.

Barn är aktiva medskapare av samhället och ska inte ses som passiva mottagare av det samhälle som vuxna skapar åt dem. Barnkonventionen är svensk lag och barnets bästa ska alltid vara avgörande när beslut fattas kring barn.

Ekonomiska stöd till barnfamiljer är en viktig del av den svenska välfärdsmodellen. Barn ska inte växa upp i ekonomisk utsatthet. Ersättningarna till barnfamiljer, framförallt de som har det tuffast ekonomiskt, behöver vara tillräckligt höga för att barn inte ska växa upp i fattigdom. Ekonomisk utsatthet ska inte gå i arv.

En familj ska bygga på kärlek, trygghet och respekt. Samhället ska vara anpassat till olika familjekonstellationer. Barn ska ha rätt till alla sina föräldrar, men föräldrar har inte rätt till sina barn om det inte är till barnets bästa.

Förskolan har en viktig roll i att kompensera för skillnader i barns uppväxtvillkor. Vi vet att deltagande i förskola har betydelse för barnets framtida skolresultat. Vi i Miljöpartiet vill att barn ska gå i förskolan. Förskolan ska ses som en rättighet för barnen snarare än som ett stöd för vårdnadshavare.

10.4 En trygg och aktiv ålderdom

Många lever idag ett aktivt liv högre upp i åldern än tidigare generationer. Äldres kunskaper och erfarenheter är ovärderliga på många områden; till exempel som fortsatt yrkesaktiva, som mentorer till yngre eller inom frivilligsektorn och föreningslivet.

Den allmänna pensionen har över tid blivit en allt mindre del av den totala pensionen medan tjänstepensionerna blir allt viktigare. Denna utveckling drabbar framförallt dem som arbetat i yrken där avsättningarna till tjänstepensionen är låga – ofta i kvinnodominerade yrken. Grundskyddet för pensionärer ska säkerställa att pensionärer inte lever i fattigdom.

Miljöpartiet vill att pensionssystemet levererar så höga pensioner att det går att leva ett gott liv även efter att man slutat arbeta. Det allmänna pensionssystemet ska ha tillräckligt med resurser för att räcka både till dagens och till framtidens pensionärer. Vi i Miljöpartiet prioriterar att höja pensionerna för dem med de lägsta pensionerna. Det är också en fråga om jämställdhet eftersom kvinnor i högre utsträckning än män har låga pensioner.

Ett rikt liv kännetecknas av självbestämmande, möjlighet till socialt umgänge och delaktighet i samhällslivet. Pensionärer och äldre ska ha möjlighet att uppleva samvaro, gemenskap och kunna delta i fysiska och kulturella aktiviteter, kultur, eller annat som fyller livet med mening.

11. Ett grönt samhällsbygge i hela landet

Hela Sverige ska leva – från glesbygd till storstad och från skärgård till inland. Oavsett var du bor ska du kunna lita på att samhället finns där, med service, trygghet och framtidstro. Vi vill bygga ett samhälle där människor lever i samklang med naturen och där varje plats ges möjlighet att blomstra. Skillnaderna är stora i vårt land. Tillgången till vård, kollektivtrafik, utbildning och annan samhällsservice varierar kraftigt. Det skapar ojämlikhet och utanförskap när människor inte känner att de hör till eller har samma möjligheter och förutsättningar som andra.

Vi vill minska de geografiska klyftorna och ge hela landet goda förutsättningar att utvecklas. Det kräver lokalt anpassade lösningar, där boende och aktörer i både städer och landsbygder ges inflytande över beslut som påverkar deras liv. Med stark samhällsgemenskap och hållbara investeringar bygger vi ett mer rättvist och levande Sverige.

11.1 Hållbar samhällsplanering och transporter

Miljöpartiet vill bygga samhällen som håller – för både människor och klimat. Vi vill se levande städer och landsbygder där människor möts, mår bra och kan förflytta sig hållbart. Samhällsplaneringen ska utgå från människors behov i vardagen, samtidigt som den lägger grunden för ett gott liv för framtida generationer.

Hittills har samhällsplaneringen ofta varit bilcentrerad, vilket skapar utsläpp, trängsel och ohälsa – särskilt i städer. På landsbygden är kollektivtrafiken ofta otillräcklig, och järnvägsnätet är eftersatt. Brist på fungerande transportlösningar försvårar vardagen för människor, särskilt utanför storstäderna. Samtidigt minskar utrymmet för grönområden och gemensamma mötesplatser, vilket påverkar både social hållbarhet och motståndskraft.

Miljöpartiets vision är hållbara och billiga resor i hela landet, med rätt lösning på rätt plats. Vi vill att samhällsplaneringen ska främja närhet, tillgänglighet och klimatsmarta val. Vi vill bygga ut kollektivtrafiken kraftigt, göra den billigare och mer tillgänglig, och skapa fler gång- och cykelvägar i både stad och landsbygd.

Tåget ska vara snabbare än bilen och billigare än flyget. Därför vill vi prioritera investeringar i tågtrafik och järnväg i hela landet – för snabba, pålitliga och klimatsmarta resor. Det krävs även satsningar på underhåll och upprustning av befintlig infrastruktur, särskilt på landsbygden, där vägar och järnvägar är livsnödvändiga. Dessutom krävs det en aktiv politik för att sänka biljettpriserna på tågresor. Statliga bolag och myndigheter inom järnvägssektorn ska styras mot klimatmålen och krav på avkastning ska nedprioriteras.

I områden där kollektivtrafiken är begränsad eller obefintlig krävs andra lösningar – som egen bil, samåkning, bilpooler eller nya innovativa alternativ. Förutsättningarna för elbilar behöver stärkas genom riktat stöd och en utbyggd laddinfrastruktur i hela landet.

Samtidigt kommer biodrivmedel att spela en viktig roll för att minska utsläppen. Även godstrafiken behöver ställas om för ökad transporteffektivitet, energieffektivitet och fossilfrihet – genom effektivare logistik och fordon, fossilfria drivmedel samt en överflyttning från landsväg till järnväg och sjöfart.

Staden ska inte domineras av bilar. Istället ska vi ge mer utrymme åt grönska, kollektivtrafik, gång och cykel. Städer ska vara levande och tillgängliga, med säkra platser för möten, kultur, lek och rekreation. Grönområden är inte bara vackra – de bidrar till bättre hälsa, biologisk mångfald och klimatanpassning. Vi vill skydda och utveckla gröna miljöer som stärker både människors livskvalitet och samhällets motståndskraft.

11.2 Levande landsbygder och städer

Miljöpartiet vill att människor i hela Sverige – i byar, mindre orter och städer – ska ha goda möjligheter att leva ett rikt, tryggt och meningsfullt liv. Oavsett var i landet du bor ska du kunna känna tillhörighet, ha tillgång till välfärd och delta i den gröna omställningen. Ett hållbart samhällsbygge kräver att olika platser får utvecklas utifrån sina egna styrkor och förutsättningar – med invånarnas delaktighet i centrum. Fler ska kunna bo och försörja sig i mindre samhällen och på landsbygden.

Skillnaderna är stora i tillgång till arbete, utbildning, service och kollektivtrafik mellan olika delar av landet. Även digital infrastruktur och kulturutbud varierar kraftigt. Alltför ofta behandlas landsbygderna som om de bara vore en källa till råvaror, snarare än som livsmiljöer där människor bor, verkar och formar sina liv. Det skapar ojämlikhet och risk för utanförskap, särskilt när beslut fattas långt från dem som berörs.

Miljöpartiet vill stärka förutsättningarna för att bo, leva, arbeta och driva företag i hela Sverige. Alla ska ha tillgång till likvärdig välfärd, god digital infrastruktur, kultur, service och utbildning. En hållbar utveckling kräver långsiktiga investeringar i såväl städer som mindre orter och landsbygder – där lokala röster ges inflytande över beslut som påverkar vardagen.

Vi vill att både stad och land ska erbjuda livskraftiga miljöer där människor känner sig hemma och har möjlighet att påverka sin framtid.

Naturresurser som används för energi, matproduktion och industriell omställning ska förvaltas långsiktigt och med hänsyn till lokalsamhällets behov och rättigheter. Det är rimligt att de platser som bidrar till hela samhällets omställning också får del av de värden som skapas. Vi vill se ett system där lokala samhällen får återbäring vid energi- och resursutvinning.

Vi vill utveckla våra städer till mer hållbara och inkluderande livsmiljöer, där bilfria områden är en självklar del av den offentliga miljön. Både förorter och stadskärnor ska erbjuda trygghet, bra boende, grönska och närhet till service. Offentliga miljöer ska vara tillgängliga, främja möten och kulturliv, och skapa plats för gemenskap. Vi vill se mer grönstruktur, småskalig odling, och investeringar som stärker både den biologiska mångfalden och människors hälsa.

11.3 Bostäder för alla

Alla har rätt till en trygg och hållbar bostad. Miljöpartiet vill se bostäder och livsmiljöer där människor kan leva sina liv med värdighet, tillgänglighet och trivsel. En god bostadspolitik är avgörande för jämlikhet, hälsa och möjligheten att delta i samhället. Bostäder ska bidra till levande, blandade och hållbara samhällen.

Bostadsbristen är utbredd i stora delar av landet, och många har svårt att hitta en bostad som de har råd med. Unga, studenter, äldre och personer med låg inkomst eller social utsatthet drabbas särskilt hårt. Samtidigt står delar av bostadsbeståndet inför stora renoveringsbehov. Den sociala bostadspolitikerna har försvagats, och bostadssegregationen växer.

Miljöpartiet vill återupprätta bostaden som en social rättighet. Det kräver ett starkt statligt ansvar med insatser för bostadsbyggande samt ramregler för finansiering, subventioner och byggande som är lika för alla upplåtelseformer. Reglerna ska ta ett större ansvar för bostadsförsörjningen, bland annat genom en stark och aktiv allmännytta. Statliga stöd ska underlätta byggandet av bostäder med rimliga hyror, särskilt för unga och hushåll med låg inkomst. Kommunerna ska använda sin allmännytta, sin markpolitik och sina möjligheter att ställa krav.

Vi vill se blandade bostadsområden med variation i upplåtelseformer och boendetyper – där villor, hyresrätter, bostadsrätter, studentlägenheter, olika typer av bostadsgemenskaper och trygghetsboenden finns sida vid sida. Byggandet ska främja tillgänglighet och inkludering, så att även personer med funktionsnedsättning ges reella valmöjligheter.

Bostäder ska byggas med lång livslängd, god boendestandard och resurseffektiva, miljövänliga material. Bebyggelse ska ta hänsyn till kultur- och naturvärden och bidra till goda livsmiljöer.

Miljöpartiet vill också se ett omfattande stöd för klimatsmarta renoveringar. Miljöpartiet vill se ett omfattande stöd för klimatsmarta renoveringar. Det är orimligt att kostnaden för nödvändiga upprustningar läggs på hyresgäster i områden där inkomsterna ofta är lägre och underhållet länge har varit eftersatt, trots att både allmännyttan och privata fastighetsägare har haft stora hyresintäkter under lång tid.

Upprustningen av bostäder ska kombineras med energieffektivisering och social hållbarhet, så att klimatpåverkan minskar och livskvaliteten förbättras utan att boendekostnaderna ökar.

En trygg bostad är ofta nyckeln till att få ordning på andra delar av livet. Därför vill vi stärka skyddet mot vräkning - särskilt för barnfamiljer - och säkra att socialt utsatta får det stöd som krävs för att få och behålla en bostad.

11.4 Att mildra klimatförändringarnas effekter

Miljöpartiet vill att Sverige ska vara rustat för ett förändrat klimat. Vi vill ha ett samhälle som skyddar människor, natur och infrastruktur från extremväder och klimatrelaterade

risker. Klimatanpassning är en del av en rättvis och hållbar framtid, där tryggheten inte får vara beroende av inkomst eller bostadsort.

Klimatförändringarna är redan här. Sverige värms upp dubbelt så snabbt som det globala genomsnittet, och i norra Sverige går utvecklingen ännu snabbare. Vi ser redan hur risken för värmeböljor, torka, bränder, översvämningar och skyfall ökar – och utvecklingen går mot ännu fler extrema väderhändelser. Effekterna hotar människors liv och hälsa, skadar bostäder, vägar och samhällsviktig infrastruktur – och påverkar jordbruk, ekosystem och ekonomi.

Trots allvaret saknas tillräckliga insatser för att anpassa samhällen i tid. Ansvarsfördelningen är otydlig, och utan riktade satsningar riskerar klimatanpassning att bli en klassfråga, där bara den som har råd kan skydda sig.

Miljöpartiet vill att klimatanpassning ska vara en självklar och integrerad del av samhällsplaneringen. Nybyggnation ska ta höjd för risken för översvämningar, värmeböljor och andra extremväder. Grönområden och naturbaserade lösningar ska stärkas i tätorter, både för att skydda mot översvämningar och för att mildra effekten av extrem hetta.

Vi vill tydliggöra ansvarsfördelningen mellan stat, kommuner och andra aktörer, och se till att viktiga klimatanpassningsåtgärder får stabil finansiering. Staten och EU ska ta större ansvar för förebyggande klimatanpassningsåtgärder.

Att inte agera innebär ökade kostnader ekonomiskt, socialt och ekologiskt. Därför måste klimatanpassningen vara rättvis, långsiktig och proaktiv. Ett motståndskraftigt samhälle är en grundförutsättning för trygghet i en ny tid.

12. Lära för livet

Utbildning och bildning är nycklar till frihet, jämlikhet och ett hållbart demokratiskt samhälle där alla får möjlighet att bidra. Förskolan och skolan ska ge alla barn chans att växa, utveckla sina förmågor och väcka lusten till lärande genom hela livet. Att lära för livet handlar både om kunskap och om förmågan till reflektion och kritiskt tänkande för att förstå världen.

Utbildning och bildning är grundpelare i ett fritt demokratiskt samhälle och stärker individens möjligheter till självständighet och självförverkligande. Det ska inte finnas återvändsgränder i utbildningssystemet – alla ska ha möjlighet att byta bana under olika skeden i livet. Högre utbildning ska vara tillgänglig över hela landet.

Ett starkt bildningsväsende och livslångt lärande är en investering som rustar individer och bygger ett samhälle där alla kan bidra. Därför vill Miljöpartiet satsa på likvärdig utbildning av hög kvalitet, stark offentlig finansiering samt fria folkbildande verksamheter som folkhögskolor och studieförbund.

12.1 En trygg och jämlik skola

I skolan ska barn och ungdomar få både viljan och redskapen att lära, tänka kritiskt och utvecklas genom hela livet. Varje barn ska ges möjlighet att lära sig läsa, skriva och räkna, skapa, delta i samhällsdiskussionen, samarbeta och umgås med andra samt påverka sin egen livssituation. De estetiska ämnena är en viktig del av detta – de stimulerar kreativitet, uttrycksförmåga och ger ett helhetsperspektiv i lärandet.

Läsningen har en särskild ställning. När vi läser utvecklar vi förmågor som koncentration, empati, kreativitet och fantasi – egenskaper som i dag utmanas av samhällsutvecklingen. Alla elever har rätt till ett bra skolbibliotek, men arbetet måste gå längre än så. Vi ska stärka läsningen både i och utanför skolan och åter göra bokläsandet till en självklar del av vår kultur.

Samhället ska alltid sträva efter att alla barn och elever, oavsett bakgrund eller bostadsort, får likvärdiga möjligheter att nå skolans mål och utvecklas utifrån sina förutsättningar. Bedömningen i skolan ska främja lärande och utveckling – inte sortering. Betyg ska aldrig vara det enda, eller ens det dominerande, urvalsinstrumentet för fortsatta studier och ska inte ges före högstadiet.

I de tidiga skolåren är den relationella pedagogiken särskilt viktig. Elever ska genom kontinuerlig återkoppling förstå sin egen kunskapsutveckling och vad de behöver för att gå vidare i sitt lärande.

Rätten till modersmålsundervisning ska säkerställas och ses som en självklar del av en likvärdig utbildning. Det gäller också barn med svenskt teckenspråk som modersmål.

En god och likvärdig utbildning, tillgänglig i hela landet och i alla typer av bostadsområden, är en grundbult i ett demokratiskt, fritt och hållbart samhälle.

Skolgårdarna ska vara inspirerande, gröna, tillgängliga och trygga platser för lek, rörelse och återhämtning.

Marknadsskolan har bidragit till att förstärka klyftorna i samhället. Resurser fördelas ojämlikt, elevens bakgrund påverkar i alltför hög grad resultaten och segregationen ökar. Marknadens logik har trängt in i klassrummen - där vinstintressen tillåts gå före barnets bästa. Samtidigt begränsas skolans professioner av detaljstyrning, och många elever får inte det stöd de behöver för att må bra och utvecklas utifrån sina förutsättningar. Vi välkomnar idéburen sektor i den svenska skolan.

Vi vill reformera skolan i grunden. Skolan ska inte vara en marknad – den ska vara en plats för framtidstro, för alla barn. Miljöpartiet vill avskaffa vinstdrivande aktiebolag inom skolan och åter sätta kunskap och barns rättigheter i centrum. Staten ska ansvara för att varje skola har tillräcklig finansiering för att säkra att alla barn får de bästa möjligheterna till lärande och utveckling.

Utbildningssystemet ska inte vara hinder som barn och unga tvingas passera, utan platser som uppmuntrar fortsatt lärande. Förskolan ska stimulera barns utveckling genom lek och trygghet, där barnen får knyta an till varandra och till pedagogerna.

Vi vill se en tillitsstyrd skola där lärare, rektorer och elevhälsa ges förtroende och tid att göra sitt jobb och se varje elev. Elever ska ges inflytande över sitt eget lärande, och de med särbegåvning eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar ska utmanas och få stöd utifrån sina förutsättningar. Skolan ska vara tillgänglig för alla, oavsett funktionsförmåga, och samhället har ett särskilt ansvar att säkerställa att elever i anpassade skolformer får goda möjligheter till egenmakt och framtid.

Skolan ska vara en trygg plats som aktivt förebygger psykisk ohälsa och motverkar mobbning.

När vi tillsammans möter en alltmer osäker tid behöver skolan ge alla elever starkare verktyg. Det handlar självklart om grundläggande färdigheter som att läsa, skriva och räkna, men också om förmågan att leda och slutföra projekt, förstå hur man odlar och lever i naturen, och om grundläggande vård och omhändertagande.

Skolan ska även ge elever verktyg för att förstå och påverka digitaliseringen, utveckla sociala förmågor, uttrycka sina tankar och föreställa sig en värld som skiljer sig från den vi delar idag.

12.2 Forskning och högre utbildning

Miljöpartiet vill att Sverige ska vara en stark kunskaps- och bildningsnation, där akademisk frihet, livslångt lärande och tillgång till högre utbildning i hela landet är grundläggande för demokratin och samhällsutvecklingen. Forskning på vetenskaplig och konstnärlig grund tillsammans med högre utbildning bidrar till förståelse för vår omvärld, till innovationer för ett hållbart samhälle och till människors möjligheter att växa.

Sveriges ställning som kunskapsnation utmanas. Akademisk frihet hotas på flera håll i världen, och även i Sverige finns tendenser till politisering och detaljstyrning. Det behövs fler trygga anställningar för forskare och lärare, och studentinflytandet måste stärkas. Tillgången till högre utbildning är dessutom ojämnt fördelad mellan stad och land.

Samtidigt kräver vår tids stora utmaningar – som klimatkrisen, ojämlikhet och säkerhetshot – ett kunskapssystem som är starkt, öppet och långsiktigt finansierat.

Miljöpartiet vill satsa på fri och oberoende forskning med både bredd och spets. Vi vill stärka lärosätenas självständighet, samtidigt som god offentlig insyn säkerställs, och förbättra villkoren för lärare, forskare, doktorander och studenter. Högre utbildning ska vara tillgänglig i alla län och på många orter – inte bara i storstäderna.

Vi vill även stärka universiteten som aktiva och samverkande aktörer. Kunskap och forskningsresultat behöver spridas i större utsträckning, och forskare ska uppmuntras att delta i samhällsdebatten. Sverige ska vara ett föregångsland när det gäller akademisk frihet, hög kvalitet i högre utbildning och innovationskraft. Internationellt utbyte är viktigt – fler svenska studenter ska studera en eller flera terminer utomlands, samtidigt som fler internationella studenter ska få möjlighet att studera i Sverige.

Vi ska sluta slösa talanger – den sociala snedrekryteringen måste brytas. Därför är det viktigt med lärosäten av olika storlek och i olika delar av landet, samt med möjligheter att antas till högre utbildning på olika grunder, såsom gymnasiebetyg eller komvux, högskoleprov, folkhögskoleomdömen eller lokalt anpassade antagningar som stärker både bredd och spets i specifika utbildningar.

Folkhögskolans breda kursutbud, yrkeshögskolan och andra vuxenutbildningar ska värnas och byggas ut för att möta både individens drömmar och samhällets behov.

13. Vård, omsorg och hälsa genom hela livet

Människors hälsa, miljö och jämlikhet hänger nära samman. Vård och omsorg ska både fungera som ett skyddsnät och ses som ett gemensamt ansvar – en investering i människors frihet. Fler människor ska ha förutsättningar att leva ett friskt liv - därför är det avgörande att hälsoklyftorna minskar så att livslängd, psykisk hälsa och trygg vård inte längre avgörs av storleken på plånboken eller var man bor. Grön politik är politik för livet - i hela landet, för hela människan, genom hela livet.

13.1 Hälsofrämjande och jämlik vård

Miljöpartiet vill att vården ska bidra till hälsa, inte bara behandla sjukdom. Ett hållbart samhälle bygger på förebyggande hälsosatsningar och tillgång till vård efter behov - inte efter plånbok eller bostadsort. Folkhälsan är avgörande för ett jämlikt och fungerande samhälle och därför måste politiken sätta in tidiga insatser och skapa förutsättningar för god hälsa genom hela livet.

Klyftorna i hälsa och välmående växer. Socioekonomiska faktorer påverkar i hög grad människors livslängd och hälsotillstånd. Trots att vården i Sverige håller hög kvalitet brister det i tillgänglighet, kontinuitet och helhetssyn - särskilt för äldre, kroniskt sjuka och utsatta grupper.

Välfärden ska byggas utifrån solidaritet, inte marknadslogik. Vinstintressen hör inte hemma i vården - varje skattekrona ska gå till att stärka människors hälsa istället för till aktieutdelningar. Människor med störst behov ska prioriteras. Vården ska möta hela människan och stärka tilliten i kontakten mellan patient och samhälle.

Primärvården ska vara navet i en nära och förebyggande vård, med hälsofrämjande insatser i hemtjänst, elevhälsa, socialtjänst och äldreomsorg. Vi vill också att tandvården omfattas av samma principer och finansiering som övrig sjukvård: vård efter behov, inte betalningsförmåga. Tandvården ska finansieras på samma sätt som övrig sjukvård för att motverka att det är en klassfråga att ha god tandhälsa. Den som ska bli förälder ska få det stöd och den vård som den behöver. Vi vill se en säker förlossningsvård med hög kvalitet, tillgänglig i hela landet. Vi värnar alla kvinnors rätt till abort.

Alla ska mötas av en värdig vård genom hela livet - också i livets slutskede. Vården ska alltid sätta människan i centrum. Vårdens personal behöver rätt resurser, arbetsvillkor och inflytande så att arbetet kan utföras med kvalitet och långsiktighet både för patienterna och för dem själva. Det förutsätter tid för återhämtning, förbättrad arbetsmiljö och konkurrenskraftiga löner.

Vården måste bli mer motståndskraftig. Vi behöver en sjukvård som kan stå emot pandemier och antibiotikaresistens men också klimatkriser och säkerhetshot. För det behövs satsningar på forskning och innovation samt internationellt samarbete för att

säkra utveckling av läkemedel. Livsnödvändiga läkemedel som finns tillgängliga måste nå de som behöver dem, både i Sverige och globalt.

En effektiv narkotikapolitik måste kombinera förebyggande arbete med skademinimering och tillgänglig vård. Miljöpartiet vill att regionerna får huvudansvaret för en sammanhållen beroendevård som bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet, där fokus ligger på att minska skador, rädda liv och stärka vägen till återhämtning.

Vi vill se ökad samverkan mellan olika aktörer för att uppnå en god folkhälsa, då vården i sig ensamt inte kan förebygga sjukdomar. Att ha människan i centrum betyder att sjukvården också behöver samarbeta med skolan, socialtjänsten och andra aktörer. Så skapar vi en förebyggande vård där samhället agerar i tid.

13.2 En god äldreomsorg

Miljöpartiet vill att människor ska kunna åldras med värdighet, trygghet och delaktighet. Äldreomsorgen ska bygga på respekt för människors olikheter och utgå från individens identitet och hela behov – både det fysiska, psykiska och sociala. Vi vill se en äldreomsorg som kännetecknas av livskvalitet, trygghet och kontinuitet.

Det finns brister inom äldreomsorgen som måste åtgärdas. Vinstintressen har tillåtit påverka kvaliteten och personalen ges inte alltid rätt förutsättningar för att kunna möta individens behov. Det leder till en omsorg där äldre riskerar att ses som vårdobjekt snarare än människor. Vi vill förändra detta.

Äldreomsorgen ska vara behovsstyrd och offentligt finansierad. Personaltätheten ska vara tillräcklig för att tillgodose både fysiska och emotionella behov, med mer tid för det mänskliga mötet. Vi vill möjliggöra fler individanpassade boendelösningar såsom generationsboenden och kooperativa alternativ – där gemenskap och hållbarhet förenas. Samtidigt behöver det bli lättare att bo kvar hemma med rätt stöd.

Anhöriga är en ovärderlig del av omsorgen men de får inte lämnas ensamma. De behöver tillgång till avlastning, stöd och vägledning för att själva inte drabbas av ohälsa. För att klara framtidens äldreomsorg krävs också satsningar på bättre arbetsmiljö, utbildning och inflytande för personalen. När personalen mår bra, mår också omsorgen bättre.

13.3 Psykisk hälsa - ett samhällsansvar

Miljöpartiet vill skapa ett samhälle där psykisk hälsa är lika prioriterad som fysisk hälsa. Alla ska ha förutsättningar att må bra genom hela livet och då krävs ett samhälle som präglas av trygghet, gemenskap och tid för varandra.

Den psykiska ohälsan ökar, särskilt bland barn och unga. Stress, höga krav och social otrygghet påverkar människors mående i grunden. Samtidigt är tillgången till stöd ofta otillräcklig och ojämnt fördelad, med stora skillnader mellan regioner och olika grupper i samhället. Stigmatiseringen som finns kring psykisk ohälsa behöver brytas.

Miljöpartiet vill vända utvecklingen genom att både minska faktorer som leder till ohälsa och stärka skyddsfaktorerna. Det innebär investeringar i ett långsiktigt, förebyggande arbete – i förskola, skola, arbetsliv, bostadsområden och fritid. Samtidigt behöver vården för psykisk ohälsa bli mer tillgänglig, sammanhållen och individanpassad.

Samhället har ett ansvar att motverka strukturer och livsvillkor som bidrar till psykisk ohälsa. Det handlar om att skapa förutsättningar för trygghet och värdighet i människors liv – från stöd och vård till att motverka ofrivillig ensamhet med starka gemenskaper och ett inkluderande samhälle.

14. Trygghet och en effektiv brottsbekämpning

Sverige ska vara ett tryggt land där människor litar på varandra och på institutionerna som upprätthåller samhällskontraktet. Trygghet är en förutsättning för frihet och utveckling, och att skydda människor mot brott och kränkningar är centralt för ett fungerande samhälle.

För att skapa trygghet krävs ett rättssystem som fungerar effektivt och rättssäkert. Miljöpartiet vill att rättsväsendet får de resurser som behövs för att lagföra brott, skydda brottsoffer och bryta kriminella strukturer. Barn och unga ska få det stöd de behöver för att växa upp i trygghet och frihet, med verkliga möjligheter till en framtid bortom kriminalitet. Rättsstaten ska alltid försvaras.

14.1 Ett samhälle som förebygger brott

Miljöpartiet vill bygga ett samhälle där ingen dras in i kriminalitet – där barn får växa upp med trygghet, framtidstro och meningsfulla sammanhang. Den mest kraftfulla åtgärden mot brott är att förebygga att de sker och stöd måste ges i tid.

Segregation och ojämlikhet har ökat, vilket skapat grogrund för både socialt utanförskap och brottslighet. Allt fler unga har rekryterats in i kriminella miljöer, samtidigt som det hänsynslösa våldet blivit grövre och utövas av allt yngre. Tidiga insatser uteblir ofta när ansvar inte samordnas. Brister i samverkan mellan skola, socialtjänst och polis gör att unga inte fångas upp i tid. Barn som placeras i samhällets vård får inte alltid den omsorg de behöver och det finns exempel på fruktansvärda övergrepp.

Vi i Miljöpartiet vill att ett brottsförebyggande perspektiv ska genomsyra hela samhället. Skola, socialtjänst och polis ska samarbeta nära för att tidigt identifiera barn och unga i riskzonen och erbjuda dem och deras familjer kraftfullt stöd. Vi vill också se fler tidiga uppsökande insatser som exempelvis hembesök och familjecentraler. Alla barn som placeras i samhällets vård ska garanteras trygg, stabil och högkvalitativ omsorg. Förebyggande insatser ska börja tidigt. Förskola och skola är avgörande för att stärka barn och motverka framtida kriminalitet.

Vi vill minska skol- och bostadssegregationen och skapa ett mer inkluderande samhälle, där välfärden är stark och arbetsmarknaden öppen för fler.

Samhället ska också ge stöd till dem som vill lämna kriminalitet. Avhopparverksamhet ska finnas tillgänglig i hela landet. Kriminalvården ska ha goda förutsättningar att arbeta med rehabilitering – för att förebygga återfall och ge dömda en verklig chans till ett nytt liv. Frivårdspåföljder ska användas som förstahandsval vid lindrigare brott. Villkorlig frigivning ska vara huvudregel och utslussningsåtgärder ska främja återanpassning i samhället.

Trygga platser skapas inte bara genom polisnärvaro, utan också genom samverkan mellan det offentliga och civilsamhället. Där människor känner samhörighet, delaktighet och hopp, minskar brottsligheten och tryggheten växer.

14.2 En effektiv brottsbekämpning

Miljöpartiet vill ha ett samhälle där människor kan känna sig trygga, där brott förebyggs och förhindras och begångna brott lagförs. Alla brottsoffer ska mötas med respekt, få stöd och upprättelse – och varje brott som begås ska tas på allvar. Ett tryggt samhälle kräver närvarande brottsbekämpande myndigheter som verkar i hela landet, skyddar individens rättigheter och förebygger brott innan de sker.

När brott inte utreds eller klaras upp är det ett svek mot dem som drabbats. Det riskerar dessutom att leda till ny brottslighet när gärningspersoner går fria. Exempelvis grov organiserad brottslighet, stöldligor, sexualbrott, våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor, hedersvåld och våldsbejakande extremism är allvarliga hot mot både individer och samhällets sammanhållning. Unga människor i riskzonen för att hamna i kriminalitet fångas inte alltid upp i tid, och brottsoffer får inte alltid det stöd de behöver.

Staten har ansvar både för att skydda människor från brott och för att respektera människors personliga integritet. Tvångsmedel och övervakningsmetoder behövs för att komma åt den samhällshotande brottsligheten. Dessa måste samtidigt vägas mot den personliga integriteten. Ett sätt att värna integriteten är en stark, oberoende tillsyn över användningen av exempelvis hemliga tvångsmedel – för att säkerställa rättssäkerhet, proportionalitet och demokratiskt ansvarstagande. Sänkt straffmyndighetsålder är inte ett effektivt sätt att verka för ett tryggare samhälle.

Miljöpartiet vill att rättsväsendet ska ha tillräckliga resurser för att skydda utsatta och lagföra dem som begår brott. Polisen och andra brottsbekämpande myndigheter ska ha förmåga att både bekämpa och förebygga brott. Förebyggande insatser ska prioriteras bland annat genom samverkan mellan socialtjänst, skola, polis och civilsamhälle. Trygghetsskapande närvaro i lokalsamhällen är avgörande.

Vi vill också stärka arbetet mot den kriminella ekonomin. Brottsvinster ska beslagtas och återföras till samhället. Valfärdsbrott – där gemensamma resurser utnyttjas och förtroendet för våra trygghetssystem undergrävs – måste prioriteras högt. Samarbetet och informationsdelningen mellan myndigheter för att stoppa penningtvätt, valfärdsbrott och organiserad ekonomisk brottslighet ska förstärkas.

Rättspolitikerna ska också ha brottsoffret i centrum. Stödet till brottsoffer behöver byggas ut och stärkas kraftigt, så att ingen lämnas ensam efter att ha blivit utsatt för brott.

14.3 Ett samhälle fritt från våld och förtryck

Miljöpartiet vill ha ett samhälle där ingen utsätts för våld, hot eller kontroll – där varje människa lever i trygghet, frihet och jämlikhet. Mäns våld mot kvinnor, hedersförtryck och människohandel ska bekämpas med samma kraft som annan grov kriminalitet.

Våld i nära relationer är ett enormt samhällsproblem som drabbar framför allt kvinnor, och utövas i stor utsträckning av män. Det kan vara fysiskt, psykiskt, sexuellt eller ekonomiskt. Samhällets skydd och stöd räcker ofta inte till, medan förövarna går fria får offren sin frihet begränsad.

Miljöpartiet vill stärka skyddet för dem som utsätts för våld – genom fler skyddade boenden, bättre stöd från socialtjänst och rättsväsende, samt långsiktiga insatser för att bygga ett nytt liv i trygghet. Den som måste fly från en våldsam närstående ska omgående få samordnat stöd från samhället.

14.4 Rättsstatens principer

Miljöpartiet vill värna och stärka rättsstaten – grunden för demokrati, jämlikhet och individens frihet. Alla ska vara lika inför lagen och rättssäkerheten måste garanteras i hela rättssystemet.

Rättsstatens principer kan inte tas för givna. Vi vill säkerställa att all ny lagstiftning prövas noggrant utifrån rättssäkerhet och grundläggande fri- och rättigheter. Domstolarnas oberoende ska värnas, och rättsvårdande myndigheter ska agera självständigt och rättssäkert. Brottsbekämpning ska inte ske på bekostnad av rättsstatens principer.

15. Ett tryggt och hållbart arbetsliv

Vi i Miljöpartiet ser egenmakt och frihet över sitt liv, sin tid och sitt arbetsliv som grundläggande värden. Alla människor ska ha möjlighet att försörja sig och vara delaktiga i samhällsutvecklingen. Vi vill se ett arbetsliv som präglas av en hälsosam balans mellan arbete och fritid.

Arbetsmarknadspolitiken ska bidra till att värna arbetstagarens trygghet, bekämpa arbetslösheten och ge arbetstagare möjligheten att ta de jobb som finns genom kompetensutveckling och utbildning. Genom mer hållbart arbetsliv med mer makt över sin egen tid kommer fler personer kunna bidra till samhället med sitt arbete under längre tid – och få mer tid över för allt det andra i livet.

15.1 Den svenska modellen ska värna alla arbetstagare

Miljöpartiet värnar den svenska modellen, där fackföreningar och arbetsgivare tillsammans tar stort ansvar för reglerna på arbetsmarknaden. Denna ordning har bidragit till trygga arbetsvillkor, hög sysselsättning och en konkurrenskraftig ekonomi genom att kombinera trygghet för arbetstagare med flexibilitet för arbetsgivare. Miljöpartiet vill värna och stärka denna balans mellan parterna och staten, eftersom den ger stabilitet, skapar förtroende och bidrar till ett hållbart arbetsliv där både företag och anställda kan växa och utvecklas.

Otryggheten på arbetsmarknaden har ökat. Unga, nyanlända och utrikes födda, inte minst kvinnor, har svårt att få trygga anställningar med skäliga löner. Samtidigt arbetar en stor grupp arbetstagare inom gigekonomin där många har dåliga arbetsvillkor och bristande trygghet.

Den svenska modellen bygger på att en hög andel av arbetstagarna är fackföreningsanslutna. Därför ska facklig organisering uppmuntras. Vi vill att personer som arbetar inom gigekonomin ska omfattas av samma arbetsmiljör regler och ha samma rätt till kollektivavtal som andra arbetstagare.

En hållbar arbetsmiljö förutsätter även att de anställda får inflytande över sin arbetsplats. Miljöpartiet vill att de anställda i högre utsträckning ska vara delaktiga i beslut som berör dem.

15.2 Kortare arbetstid är en frihetsreform

Vi i Miljöpartiet kämpar för ett arbetsliv som är hållbart, mänskligt och meningsfullt. Vi vill se ett arbetsliv där arbetsdagarna ger kraft snarare än att tömma den. Där trygghet och egenmakt gör det möjligt att både skapa och vila, utan att det sker på bekostnad av människors hälsa.

Arbetsmarknaden är en paradox. Samtidigt som många kan gå utan arbete, så arbetar stora delar av befolkningen för mycket. Stressrelaterad ohälsa har blivit den vanligaste grunden för sjukskrivning.

Miljöpartiet vill se en kortare arbetstid för att förbättra livskvaliteten och göra arbetslivet mer hållbart. Det handlar om att ge människor förutsättningar att leva ett liv där arbetet är en del, men inte allt.

Det var länge sedan Sverige införde 40-timmarsveckan, redan på 1970-talet. Sedan dess har samhället förändrats i grunden och 40-timmarsveckan blivit utdaterad. Nu behöver vi nya modeller som gör det möjligt att få bättre balans mellan arbete och fritid. Därför vill vi i Miljöpartiet lagstifta om sänkt normalarbetstid, där en 35-timmarsvecka är ett första steg, med visionen om en fyradagarsvecka.

Kortare arbetstid är en vinst inte bara för individen utan även för samhället. Mer ledig tid gör att fler orkar arbeta längre och ger högre livskvalitet. Kortare arbetstid är en frihetsreform som ger människor makten över sin tid.

15.3 Utbildning som nyckel till framtidens arbetsmarknad

Alla människor ska ha möjlighet att bidra, växa och ta del av framtidens jobb, oavsett var de befinner sig i livet. Vi i Miljöpartiet ser utbildning som den avgörande nyckeln för att rusta både de som redan finns på arbetsmarknaden och de som idag står utanför.

Samtidigt som det är brist på arbetstagare i vissa sektorer så är det många som är arbetslösa. Vi har ett kompetensglapp - något som visar behovet av utbildning för att matcha efterfrågan med tillgången på arbetskraft.

Miljöpartiet vill forma en arbetsmarknad som både värdesätter erfarenhet och uppmuntrar nytänkande. De yrken som bär upp vårt samhälle ska ha den status, trygghet och utvecklingsmöjligheter de förtjänar. Särskilt välfärdsyrken behöver erkännas för sin avgörande betydelse och erbjuda stabila villkor som gör det möjligt att både växa i yrket och stanna kvar över tid. Arbetsmarknaden skall vara fri från åldersdiskriminering.

Samtidigt står vi inför en grön omställning som kräver både nytänkande och kompetens. Vi vill investera i utbildning och omskolning som gör det möjligt för fler att ta de jobb som omställningen skapar, från hållbart byggande och klimatsmart teknik till framtidens välfärd. Genom att möta kompetensbristen skapar vi både fler möjligheter för människor och en arbetsmarknad som stärker samhället inför framtiden.

15.4 En hållbar arbetsmiljö

Vi i Miljöpartiet vill att hållbarhet, hälsa och välbefinnande ska stå i fokus för arbetsmiljön. Arbetsplatser ska erbjuda trygghet, flexibilitet och makt över sin tid. Tyvärr lever vi i en tid där människor fortfarande skadas eller dör på jobbet och den psykiska ohälsan skapar stort lidande hos många. Sjukskrivningar på grund av stress har ökat.

Miljöpartiet vill stärka arbetstagarnas rättigheter och ställa tydligare krav på arbetsgivare att förebygga stress, motverka ohälsosamma arbetsvillkor och värna både fysisk säkerhet och psykosocial hälsa. Arbetsmiljöarbetet måste omfatta allt från att minska olycksrisker och fysisk utsatthet till att skapa en kultur som förebygger psykisk ohälsa och diskriminering. Ingen ska behöva bli sjuk, än mindre riskera sitt liv, för att kunna arbeta och försörja sig.

15.5 Ett sömlöst trygghetssystem

Alla har rätt till en grundläggande ekonomisk trygghet. Vår vision är att alla som saknar inkomst ska vara garanterade ett stöd som går att leva på. Som steg på vägen dit vill vi förstärka stöden till dem som har minst att leva på och förbättra samordningen mellan olika trygghetssystem, så att inte människor faller mellan stolarna. En konkret reform på vägen är att vi vill ha ett samlat trygghetssystem som gäller vid både sjukdom och arbetslöshet. Ingen människa ska hamna i kläm mellan a-kassa och sjukförsäkring, människor ska kunna känna tillit till att trygghetssystemen fungerar när de behöver dem som mest.

Därför vill vi skapa ett sammanhållet system som sköts av en och samma myndighet. Då kan vi undvika att människor bollas fram och tillbaka mellan myndigheter och inte får den hjälp de har rätt till. Målet är att detta trygghetssystem ska omfatta alla och inkludera den nuvarande arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen.

Till dess att ett sådant system är på plats vill vi se till så att så många som möjligt omfattas av de statliga trygghetssystemen. När arbetsmarknaden förändras måste trygghetssystemen hänga med i utvecklingen så att människor inte står på bar backe om man blir arbetslös. Personer som blir arbetslösa ska inte behöva stå utan ersättning från försäkringssystemen och i slutändan tvingas söka försörjningsstöd hos kommunen.

Vår solidaritet är inte villkorad till att arbeta i sektorer med kollektivavtal. Även egenföretagare, kulturarbetare och gigarbetare ska omfattas av fungerande trygghetssystemen. Miljöpartiet vill bygga ett trygghetssystem som inkluderar hela arbetsmarknaden.

Inkomster från arbete och inkomster från trygghetssystem ska beskattas lika. Ersättningarna i trygghetssystemen ska vara tillräckligt höga för att säkerställa en värdig levnadsstandard. Personer med en varaktigt nedsatt arbetsförmåga ska inte tvingas leva i fattigdom för att ersättningarna är för låga.

Trygghetssystemen ska underlätta arbetstagares rörlighet och våra rättigheter ska respekteras även när vi reser, lever och arbetar i Europa.

15.6 Den tekniska utvecklingen ska förbättra livet för alla

Nya tekniska innovationer är en förutsättning för att lösa många av de problem som vi står inför. Rätt använd kommer ny teknik att spela en nyckelroll inom forskning och innovation. Digitalisering och automatisering möjliggör nya effektiva arbetssätt som kan minska arbetsbelastningen och frigöra tid inom många yrken.

Men teknikutvecklingen sker inte i ett vakuum. När sättet vi arbetar på förändras i snabb takt finns en risk att människor lämnas efter, att arbetsuppgifter försvinner utan att nya möjligheter skapas, och att rättigheter hotas. Nya tekniska lösningar förändrar inte minst arbetsmarknaden och kan skapa nya utmaningar kring stress och arbetsmiljö, inte minst för de grupper som i lägre utsträckning känner sig delaktiga i digitaliseringen.

Den tekniska utvecklingen ska komma alla till del och ingen ska lämnas efter. När sättet vi arbetar på förändras finns det alltid en risk att vissa arbeten försvinner – det är viktigt att politiken tar ansvar för att alla ges möjligheten att ställa om och vidareutbilda sig.

Artificiell intelligens, AI, är en teknik som snabbt förändrar samhället och arbetslivet. Vår vision är att AI ska användas för att göra våra liv enklare och bättre samtidigt som det hjälper oss människor att lösa vissa problem.

Vi i Miljöpartiet anser att politiken måste spela en aktiv roll i hur AI formas och används. När nya kraftfulla tekniker etableras måste de risker som finns hanteras. Användningen och utvecklingen av AI ska ske med respekt för grundläggande fri- och rättigheter och värna vår integritet. AI bör även användas på ett sätt som tar hänsyn till klimatpåverkan och möjliggör lösningar som främjar hållbarhet.

Miljöpartiet vill reformera skattesystemet så att det kan hantera en situation där AI och robotar minskar behovet av mänskligt arbete. Vi vill motverka att den ekonomiska ojämlikheten ökar genom en ökad kapital- och maktkoncentration hos ett fåtal privata vinstdrivande aktörer.

16. En grön ekonomi

Syftet med ekonomin ska vara att möjliggöra goda och fria liv inom planetens gränser. Om mänskligheten ska klara vår tids utmaningar i form av klimatkrisen, överskridandet av planetära gränser och växande ekonomiska klyftor behövs det en ny ekonomisk politik. Den måste utgå ifrån allt det goda vi kan skapa i jämlika samhällen som verkar inom naturens ramar. Vi måste bort från den kortsiktiga slit-och-släng-ekonomi som förstör vår atmosfär och natur och genererar stora mängder avfall. I ett hållbart samhälle bränner vi varken ut människor eller planeten.

Ekonomin är inte ett mål i sig – den är ett verktyg för att skapa frihet, jämlikhet och hållbarhet för både dagens och morgondagens generationer.

16.1 En ekonomi för livskvalitet och hållbarhet

Vi måste ställa om till en ekonomi som tar långsiktig hänsyn till miljön och människors välbefinnande. Den ekonomiska politiken ska forma marknadens förutsättningar så att ekonomin verkar inom planetens gränser. Ständig ekonomisk tillväxt i traditionell bemärkelse är inte möjlig på en planet med begränsade resurser.

Ekonomi är läran om att hushålla med begränsade resurser. Ekonomin är direkt beroende av stabila ekosystem, klimat och miljö. Trots det präglas ekonomin av kortsiktiga intressen. I dagens ekonomiska system exploateras planeten genom att kortsiktiga vinstintressen tillåts gå före ekologisk hållbarhet och klimatet. Denna utveckling bidrar till en alltmer ohållbar situation och tilltagande miljöförstöring.

Sverige har gått från att vara ett av världens mest jämlika länder till att bli alltmer ojämnt. Miljöpartiet vill se ett samhälle med mindre ekonomiska klyftor och en ekonomisk utveckling som gynnar alla – framförallt de som lever med en låg ekonomisk standard. De växande inkomstklyftorna drivs av att både arbetsinkomsterna och kapitalinkomsterna är väldigt ojämnt fördelade. Vårt skattesystem ska verka för att utjämna de ekonomiska klyftorna och säkra en långsiktigt hållbar finansiering av välfärden.

Målet med den ekonomiska utvecklingen är att göra våra och kommande generationers liv bättre. Det traditionella måttet på ekonomisk tillväxt, bruttonationalprodukten (BNP), är ett otillräckligt mått på den ekonomiska utvecklingen. BNP mäter värdet på alla varor och tjänster som produceras – men inte huruvida de produceras hållbart, hur de fördelas eller hur de påverkar människors livskvalitet.

Ekonomisk tillväxt är i sig inte ett mål – det viktiga är vad som växer och hur vårt välstånd fördelas. En ständig jakt på ekonomisk tillväxt utan hänsyn till vad den består av leder till långsiktiga miljömässiga problem och att människor slits ut. För att få en rättvis bild av den ekonomiska utvecklingen behöver man ta hänsyn till flera olika faktorer. För att förstå samhällsutvecklingen som helhet är det särskilt viktigt att belysa hur utsläppsnivåer, människors hälsa och resursfördelning förändras över tid. Därför behövs andra mått för att mäta välfärd. Världsbanken, OECD, EU och FN är några av de aktörer som har utvecklat välfärds mått som sätter mänsklig utveckling och hållbarhet i

första rummet. Sådana mått ska ges en framträdande roll när ekonomisk politik utformas och utvärderas.

16.2 En cirkulär ekonomi

Långsiktigt välbefinnande kan bara skapas i en ekonomi som bygger på en hållbar produktion och konsumtion av varor, tjänster och upplevelser. Vi bor på en planet med begränsade resurser och vi måste hushålla med dessa resurser inom ett slutet kretslopp.

I Sverige förbrukar vi idag resurser som om vi hade mer än fyra jordklot. Kläder och produkter som designas för att inte hålla eller som inte går att reparera, utgör tydliga exempel på problemet med en ekonomisk modell som bygger på kortsiktig konsumtion och ohållbar tillväxt. Överutnyttjandet av naturresurser förvärrar klimatkrisen, artutrotningen och utsläppen av föroreningar. Vi måste bort från denna ekonomiska modell som ständigt kräver mer naturresurser. Den linjära ekonomin där vi utvinna nya naturresurser för att i slutändan kassera dem måste ersättas av en ekonomi där resurser återanvänds, återbrukas och återvinns. I den cirkulära ekonomin ses istället alla flöden i ekonomin som resurser.

Att dela, hyra, reparera, återbruka och återvinna måste bli både enklare och mer lönsamt. Det är en politisk uppgift att med ekonomiska styrmedel och tydliga regler driva på omställningen till en resurseffektiv och cirkulär ekonomi. Genom att ersätta dagens slit-och-släng-konsumtion med smartare resursanvändning kan vi minska både miljöbelastning och klimatutsläpp.

Delningsekonomin där man delar på varor och tjänster spelar en viktig roll i en resurseffektiv ekonomi. Många varor och tjänster står oanvända en stor del av tiden. Genom att dela på dem kan man minska både kostnader och miljöavtryck.

16.3 Näringsliv och företagande i framkant

Sveriges näringsliv bygger till stor del sin framgång på kunskap, kompetens och kreativitet i kombination med välfungerande trygghetssystem och en väl utbyggd infrastruktur. Den svenska arbetsmarknadsmodellen med starka fackförbund, där arbetsmarknadens parter tar ett stort ansvar, är en tillgång för Sverige. Det har gjort att vi kunnat rusta människor för ett näringsliv som är i ständig förändring och investerar i kompetensutveckling. Inom många områden ligger Sverige i forskningsfronten och flera svenska företag är världsledande. Framgångsrika företag är en viktig del av det svenska välfärdsbygget och i en rättvis grön omställning.

Miljöpartiet vill stärka möjligheterna för människor med goda idéer att starta och driva företag. Nya företag är avgörande för jobbskapande och innovation. De flesta nya jobb i Sverige skapas i små och medelstora företag, särskilt inom tjänstesektorn. Därför ska det vara enkelt att starta företag, växa och anställa sina första medarbetare. Miljöpartiet vill se en levande mångfald av företagsformer. Förutom aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag, enskilda firmor och enkla bolag behöver även kooperativ, idéburna organisationer, ekonomiska föreningar, personalägda företag och andra demokratiska ägarmodeller ges bättre förutsättningar att bildas och växa. Ett brett och dynamiskt

näringsliv skapar fler arbetstillfällen, stärker innovationskraften och bidrar till ett mer hållbart och inkluderande samhälle.

Fritt företagande ger människor möjligheten att kanalisera sina idéer och sitt engagemang samtidigt som man skapar värde för samhället. Tillsammans med spelregler som säkerställer en hållbar utveckling är företagande och entreprenörskap avgörande för att utveckla samhället. Staten ska ge möjligheter och förutsättningar, men uppfinningsrikedomen och de konkreta lösningarna på många samhällsproblem kommer i hög utsträckning från näringslivet, civilsamhället och entreprenörskap.

16.4 En rättvis omställning kräver stora investeringar

Klimatomställningen kräver stora investeringar. När vi fasar ut fossila bränslen måste vi också bygga ut de klimatsmarta alternativen. I Sverige har vi alltför länge investerat för lite i vår infrastruktur. Det har bland annat lett till tåg som inte går i tid och flaskhalsar i elnätet. Inte minst i de kommuner som växer som en följd av den gröna nyindustrialiseringen finns det stora investeringsbehov. Kommuner kan inte bära hela det ekonomiska ansvaret för en sådan omställning – staten måste bidra.

Sverige behöver dra nytta av sina starka statsfinanser och starka utgångsläge i den gröna omställningen. Stora investeringar i omställningen som gynnar framtida generationer ska kunna lånefinansieras. En rättvis grön omställning innebär en enorm möjlighet för Sverige att lägga grunden för vårt framtida välstånd – men då krävs det att vi vågar utnyttja vårt starka utgångsläge.

En ekonomisk politik som främjar gröna investeringar mobiliserar entreprenörer och privata investerare att finansiera i hållbara affärsprojekt. Kapitalflödena ska kanaliseras i grön riktning.

En trovärdig klimatpolitik som sätter ett pris på fossila utsläpp gynnar de hållbara alternativen som kommer att vara motorn i framtidens ekonomi.

16.5 Staten ska främja stabila och rättvisa marknader

Den ekonomiska politiken ska driva på den hållbara omställningen och bidra till ökad jämlikhet samt rättvisa mellan generationer. Den ska också främja låg arbetslöshet, hålla inflationen under kontroll och motverka kraftiga konjunktursvängningar för att skapa stabilitet och trygghet i ekonomin. Den ekonomiska politiken ska även stimulera innovation och företagande, stärka utbildning och kompetensutveckling, bygga robust infrastruktur och skapa goda villkor för både små och stora företag. Den ska också säkerställa långsiktigt hållbara offentliga finanser, trygga välfärden och bidra till regional utveckling så att hela Sverige kan växa och må bra. Genom att kombinera social rättvisa, ekonomisk stabilitet och ekologisk hållbarhet kommer den gröna ekonomiska politiken att lägga grunden för ett dynamiskt och motståndskraftigt samhälle.

Staten ska säkerställa att det finns regelverk och institutioner som ser till att marknader kan fungera väl. I en oreglerad marknadsekonomi tenderar det att uppstå situationer som

präglas av privata monopol och bristande konkurrens. Det går ut över vanliga hushåll och hämmar innovation. Staten har ett ansvar att motverka en sådan utveckling.

Ett av syftena med vår gemensamt finansierade välfärd är att bidra till ökad jämlikhet. Politiken behöver därför ha större rådgivning över hur våra gemensamma resurser fördelas.

Det finansiella systemet ska vara en drivkraft för samhällsutveckling – inte en källa till instabilitet. Vi behöver banker och finansiella aktörer som tar ansvar för långsiktighet och stabilitet. Genom tydlig reglering, rättvisa skatter och en ansvarsfull fördelningspolitik ska finanssektorn bidra till trygghet, långsiktigt hållbara investeringar och finansieringen av vår gemensamma välfärd. Offentliga medel och pensionsfonder ska inte placeras i verksamheter som bidrar till miljöförstöring, krig eller kränkningar av mänskliga rättigheter. Marknaden är till för människan – inte tvärtom. Genom att styra kapital mot hållbara och samhällsnyttiga investeringar kan vi bygga en ekonomi som både är stabil och bidrar till en rättvis och grön omställning.

Offentlig sektor är även en stor inköpare av varor och tjänster. Vid offentlig upphandling ska det ställas tydligare hållbarhetskrav. På så vis kan vi använda våra gemensamma resurser för att stimulera innovation, klimatomställning och ett mer rättvist samhälle. Ekonomin är inte ett mål i sig – den är ett verktyg för att skapa frihet, jämlikhet och hållbarhet för både dagens och morgondagens generationer.

17. En fredlig och rättvis värld är möjlig!

Miljöpartiet strävar efter en värld där solidaritet, fred och respekt för mänskliga fri- och rättigheter går hand i hand med en hållbar utveckling och rättvisa över hela jordklotet. Vår solidaritet sträcker sig långt utanför Sveriges gränser. Vi vet att en rättvis och hållbar värld är möjlig.

Miljöpartiet kommer alltid att vara en röst för demokrati och fred världen över. Vi kommer alltid att stötta människors strävan efter frihet och självbestämmande. Det gäller särskilt i tider och på platser där demokratin urholkas, där krig och konflikter briserar och där klimatet och naturen hotas.

Det finns mycket som har gått åt rätt håll de senaste årtiondena. Fler än en miljard människor har lyfts ur extrem fattigdom sedan 1990, mödradödligheten har sjunkit och medellivslängden har ökat. Samtidigt är fler människor på flykt än någonsin tidigare och krig och konflikter tenderar att bli mer långdragna.

För oss i Miljöpartiet är det självklart med ett globalt perspektiv på politiken. De utmaningar världen står inför kan bara lösas gemensamt och FN, EU och andra internationella samarbeten är centrala. Sverige ska återigen bli en humanitär stormakt känd för sin internationella solidaritet.

17.1 Sverige ska vara en röst för demokrati och mänskliga rättigheter

Vår solidaritet är global. Mänskliga fri- och rättigheter är universella och en förutsättning för trygga och fredliga samhällen. Vi vill se en värld där alla länder, oavsett storlek, har lika rätt att forma sin egen framtid och där makt inte missbrukas för att exploatera andra. En värld där respekt för demokrati och mänskliga rättigheter styr, inte en värld där den som är starkast ensidigt dikterar villkoren för alla.

Samtidigt är demokratin och de mänskliga rättigheterna hotade på många platser runt om i världen. Pressfriheten och yttrandefriheten har tryckts tillbaka när auktoritära krafter vinner mark. De framsteg som gjorts för kvinnors, minoriteters och hbtqi-personers rättigheter hotas. Respekten för folkrätten har i många delar av världen urholkats.

Här har Sverige en oerhört viktig roll att spela genom att vara en försvarare av en världsordning baserad på folkrätten. Sveriges ska stödja de internationella domstolarna och verka för att öka ansvarsutkrävandet för brott mot folkrätten. Vi ska vara en pådrivare för demokrati och mänskliga rättigheter både inom internationella organisationer och i samarbeten mellan stater. Sverige ska använda internationellt utvecklingssamarbete för att främja fredsbyggande och dialog och stötta civilsamhället och försvarare av fri- och rättigheter i andra länder.

Omvärldens oförmåga att ingripa mot Israels folkmord i Gaza har allvarligt skadat förtroendet för arbetet för mänskliga rättigheter. Sverige ska konsekvent agera för att Israels ockupation upphör, så att en rättvis och hållbar fred kan åstadkommas.

Sverige ska bedriva en feministisk utrikespolitik som försvarar kvinnors rättigheter och stärker kvinnors och flickors ekonomiska egenmakt och roll som förändringsaktörer. Att involvera fler kvinnor direkt i utvecklings- och fredsarbete har positiva effekter för hela samhället.

FN är ett viktigt forum för globalt samarbete för att upprätthålla fred, friheter och mänskliga rättigheter världen över. För att stärka och utveckla FN vill vi reformera organisationen och ta bort vetot i säkerhetsrådet. I en osäker omvärld är FN:s fredsfrämjande arbete ännu viktigare. 2015 enades världen om de 17 globala mål som utgör Agenda 2030. Miljöpartiet verkar för att den genomförs både i Sverige och internationellt.

Det svenska biståndet ska utgå från målet om att bidra till att lyfta människor och samhällen ur fattigdom och förtryck. Biståndet ska bekämpa fattigdom, bidra till en fredlig och hållbar utveckling och stärka mänskliga fri- och rättigheter. Biståndet ska som lägst uppgå till en procent av bruttonationalinkomsten.

17.2 En stark beredskap för att skydda oss från krig och kriser

Syftet med vårt försvar är att bevara freden. Sverige blir säkrare när försvaret, tillsammans med andra viktiga samhällsaktörer, verkar krigsavhållande och för att skydda befolkningen och våra demokratiska rättigheter. Därför behövs både militärt och civilt försvar för att effektivt skydda Sverige mot angrepp och kriser.

Världen har under 2000-talet blivit alltmer instabil. Det ställer krav på vår resiliens och vår beredskap. Miljöpartiet har en bred syn på säkerhet och trygghet. Vi behöver vara beredda att möta både militära och andra hot – såsom terrorism, klimatförändringar, naturkatastrofer och pandemier – hot som i värsta fall kan drabba oss samtidigt.

Vi behöver ha beredskap för att stå emot såväl kriser som krig. Klimatförändringar och miljöförstörelse utgör ett enormt säkerhetshot då de förstör livsmiljöer, tvingar människor på flykt och driver fram krig och konflikter.

Efter Rysslands fullskaliga och olagliga anfallskrig mot Ukraina har den säkerhets- och försvarspolitiska situationen i vårt närområde försämrats kraftigt. När Sverige anslöt sig till Nato valde Miljöpartiet att rösta emot beslutet. Vår utgångspunkt är att Sveriges säkerhets- och försvarspolitik ska präglas av en strävan efter fred, avspänning och diplomatiska lösningar. Samtidigt är ett starkt och trovärdigt totalförsvar – både civilt och militärt – avgörande för att bidra till stabilitet i vårt närområde och, numera, inom Nato.

Sveriges medlemskap i Nato måste förenas med en självständig utrikes- och säkerhetspolitik. Vi vill att Sverige även fortsättningsvis står upp för grundläggande värden som demokrati, transparens och mänskliga rättigheter – både inom och utanför Nato.

Vi anser att Nato bör anta principen om *no first use* av kärnvapen och att Nato varken ska ha permanenta trupper eller baser på svenskt territorium.

Vi vill också att medlemskapet i Nato ska vara förbehållet demokratiska länder.

Miljöpartiet ser positivt på ett försvarssamarbete med likasinnade demokratiska stater – särskilt våra grannländer i Norden och Baltikum.

Att använda diplomatiska och konfliktförebyggande insatser för att undvika att konflikter uppkommer eller förvärras är centralt. Sverige ska vara en självständig röst som står upp för den humanitära rätten och verkar för en långsiktig global nedrustning. Kärnvapen ska avvecklas och förbjudas. Sverige ska vara en kärnvapenfri zon i både freds- och krigstid.

Deltagande i det militära försvaret ska så långt som möjligt bygga på frivillighet. Värnplikten ska kompletteras med en civilplikt för att stärka samhällets motståndskraft mot både kriser och krig.

Alla samhällen drabbas förr eller senare av allvarliga händelser. Därför måste det civila försvaret stärkas, så att både Sveriges och EU:s krisberedskap är rustade för att kunna möta olika typer av hot. För att klara framtida krissituationer måste vi öka vår självförsörjningsgrad av viktiga och nödvändiga produkter - till exempel livsmedel, läkemedel, kritiska råmaterial och viktig teknologi. Samhället måste säkra kontroll över kritisk infrastruktur och att välfärd, kommunikation, vatten, energiproduktion och elnät fungerar i krissituationer.

Sverige ska inte exportera vapen till diktaturer eller länder där allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer. Den svenska vapenindustrin, importen och exporten av vapen, får aldrig urholka arbetet för fred, demokratisering och mänskliga rättigheter. Miljöpartiet vill att Sverige hjälper länder som har blivit angripna i strid med folkrätten. Sverige ska följa den folkmordskonvention som Sverige ratificerat samt skydda befolkningar som i sina länder utsätts för folkmord, krigsbrott, etnisk rensning och brott mot mänskligheten. Hjälp kan ske i form av såväl civilt och humanitärt stöd som militärt stöd. Att med militärt materiel solidariskt bistå ett land som blivit angripet är en del i att försvara folkrätten.

17.3 En värld som respekterar naturens gränser

Vi vill att de globala naturresurserna ska nyttjas hållbart och fördelas rätt och rättvist. Fler ska få ta del av välstånd samtidigt som vi samarbetar för att lösa de klimat- och miljöutmaningar som pågår.

Världen står inför många stora globala utmaningar: klimatkrisen, hotet mot den biologiska mångfalden, demokratins tillbakagång, väpnade konflikter och fattigdom. Det är konkreta utmaningar som kräver kraftfullt samarbete över nationsgränserna.

Många av de utmaningar vi står inför är dessutom nära sammankopplade. Det snabbt förändrade klimatet hotar den biologiska mångfalden och miljontals människors försörjning, och resursbrist kan i sin tur utlösa konflikter. Krisen för naturen och den biologiska mångfalden förvärrar i sin tur klimatkrisen. De som drabbas hårdast av

klimatförändringarna bor i de fattigaste länderna. Samtidigt är det främst vi i den rika världen som har möjligheterna att påverka utvecklingen.

Miljöpartiet är ett antikolonialt parti som påtalar och verkar emot den nykolonialism som breder ut sig i många delar av världen. I dagens globala handelssystem är det ofta företag från det globala nord som utvinner råvaror i fattigare delar av världen, för att förädla och sälja tillbaka till högre priser. Det har skapat en ekonomisk struktur där många länder i det globala syd fastnar i en ekonomisk beroendeställning. Vår målsättning är att främja rättvis handel och ge länder i det globala syd större ekonomiskt självbestämmande, inklusive kontroll över sina egna naturresurser.

Sverige är en liten och öppen ekonomi. En rättvis handel är en förutsättning för vårt välstånd. Sveriges och EU:s handelspolitik ska vara ett verktyg för fattigdomsbekämpning, främjande av mänskliga rättigheter, fredliga samarbeten, demokratisering och global klimatpolitik. Handelsavtal ska inte förhindra länder att skärpa skyddet för människor, miljö och djur. Tvärtom ska de främja ekonomisk egenmakt, lokal värdeförädling och rättvisa villkor för arbetstagare, urbefolkningar och minoriteter.

17.4 EU-samarbete mot globala utmaningar

Den Europeiska unionen är i grunden ett fredsprojekt som Miljöpartiet värnar och vill utveckla. Vi är övertygade om att det behövs mer samarbete mellan länder för att lösa gränsöverskridande problem. EU:s roll är viktigare än någonsin och har stor makt och möjlighet att påverka Sverige och övriga medlemsländer i en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling. En värld i gungning kräver ett stabilt, grönt och rättvist EU som håller ihop.

Som en del av EU får Sverige en starkare röst. I en globaliserad värld finns det många problem som enskilda nationalstater inte kan tackla på egen hand. Via EU-samarbetet kan det demokratiska inflytandet över samhällsutvecklingen stärkas. Samtidigt bör EU:s beslutsformer demokratiseras mer och större resurser läggas på att göra det lättare för medborgarna att förstå beslutsformerna och följa besluten.

EU ska vara den ledande kraften i det globala klimatarbetet och driva på för att minska såväl de egna som övriga delar av världens utsläpp. Det förutsätter att medlemsländerna går före i sitt eget klimatarbete. Som föregångsland i klimatarbetet kan Sverige spela en avgörande roll för att driva utvecklingen i rätt riktning. Den omfattande lobbyismen inom EU gynnar ofta kapitalstarka aktörer, inte sällan fossilindustrin, och försvårar ett effektivt arbete för klimat och miljö. Lobbyismen behöver därför regleras och begränsas.

Inom unionen måste EU kunna garantera varje medborgares rätt att växa och leva. Vi värnar jämställdhet, mänskliga rättigheter och ett EU som är öppet mot omvärlden. EU ska garantera rätten att vara och älska vem du vill. Människor ska kunna forma sina egna liv, och för att detta ska vara möjligt krävs en gemensam grund av rättigheter att stå på.

EU ska försvara och främja mänskliga rättigheter, fred, demokrati och rättsstatens principer. När medlemsstater bryter mot demokratiska värden måste det få konsekvenser. Länder som inte lever upp till krav på demokrati och mänskliga rättigheter

ska kunna få sanktioner riktade mot sig, exempelvis genom indragna EU-stöd, förlorad rösträtt i ministerrådet eller, i sista hand, uteslutas ur EU.

EU:s institutioner ska vara öppna och transparenta. Möjligheten att utkräva ansvar ska vara stark, och offentlighetsprincipen samt meddelarfriheten ska gälla i hela unionen.

Miljöpartiet vill inte införa euron som valuta i Sverige.

17.5 Human och rättssäker migration

Människor har alltid, och kommer alltid att, röra sig över nationsgränser. Vissa gör det för att studera eller arbeta, andra för att de har funnit kärleken. I många fall är flytten dock inte frivillig, utan en nödvändig flykt från konflikt eller förföljelse.

Miljöpartiets solidaritet och medmänsklighet är universell. De mänskliga rättigheterna omfattar alla, även människor på flykt och papperslösa. Vår vision är en värld där alla kan flytta men ingen tvingas fly.

Världen är långt från den visionen. Krig, humanitära katastrofer och klimatförändringar driver utvecklingen åt fel håll, samtidigt som människor på flykt exploateras och utsätts för kränkningar av sina mänskliga rättigheter. Detta har skapat ett hårt tryck på hela EU:s migrationspolitik och gjort att människor som söker nya möjligheter till att leva fredliga liv istället möts av murar.

Vi gröna står för en human och rättssäker migrationspolitik. I en tid där människor som flyr allt mer skuldbeläggs för olika samhällsproblem såväl i Sverige som i andra länder står vi upp för människovärdet. Ingen ska tvingas återvända till förtryck eller livsfara. Därför finns asylrätten. Asylrätten ska värnas i Sverige och i resten av EU och världen och bidra till att människor i behov av skydd får tillgång till det. Alla EU:s medlemsstater har ett ansvar att upprätthålla asylrätten. Att söka asyl och få sin asylansökan individuellt prövad är en mänsklig rättighet.

Familjer ska inte hållas splittrade. Därför vill vi se en utökad rätt och möjlighet till familjeåterförening, vilket inte minst kommer att hjälpa kvinnor och barn. Inte heller ska människor tvingas leva i ständig osäkerhet kring om de kan leva och rota sig i Sverige. Därför ska permanenta uppehållstillstånd vara huvudregel.

Människor som kommer till Sverige ska mötas med öppenhet, inkludering och samhällsintroduktion för att snabbt bli en del av samhällslivet. De förmågor och kompetenser som människor som kommer till vårt land har ska tas tillvara. Svenska språket är en nyckel för att bli en del av samhällsgemenskapen, och tryggheten i vetskapen om att du kan rota dig på en ny plats är en annan. Genom medkänsla, omtanke och gemenskap bygger vi tillit mellan människor och ett stabilt, demokratiskt samhälle.

Idag ser vi hur invandrare som kollektivt allt oftare klandras för samhällsproblem och görs till syndabockar. Det skapar otrygghet och splittring. Vi i Miljöpartiet vill bekämpa polarisering och främlingsfientlighet och istället verka för tillit och framtidstro.

Sverige ska vara ett land som är öppet för arbetskraftsinvandring. Att människor från andra länder har möjligheten att komma hit för att arbeta är en möjlighet för den

enskilde personen och bidrar till att göra Sverige starkare. Människor som arbetskraftsinvandrar ska ha samma rättigheter på arbetsmarknaden som andra personer i Sverige. Det krävs krafttag mot arbetsgivare som exploaterar utländsk arbetskraft och inte respekterar svensk arbetsrätt eller gällande kollektivavtal.

Vissa delar av världen kan komma att bli obebodliga som en följd av klimatförändringar. Kvinnor och barn i låginkomstländer kommer drabbas hårdast och fler människor än idag kommer att tvingas på flykt. De rika länderna måste ta ett särskilt ansvar för att hjälpa de människor som tvingas fly på grund av klimatförändringar, eftersom det är människor i världens rika länder som historiskt sett har bidragit mest till de utsläpp som driver på den globala uppvärmningen. Samtidigt har många fattiga länder, som drabbats hårdast, betydligt mindre resurser för att hantera krisen. Det krävs globalt samarbete för att stärka klimatflyktingars rättigheter och möjligheter till att söka och få skydd.

18. Stigfinnarna - slutord

Vi i Miljöpartiet de gröna har tagit på oss dubbla roller. Vi är både stigfinnare och ett politiskt parti i traditionell mening. Vi behöver vara före vår tid och mitt i den samtidigt. Det är en stor utmaning.

Vår politik behöver alltid ligga nära människors vardag. Samtidigt vet vi att ingen tid finns att förlora och att någon måste ligga steget före. Vi väljer att ta rollen som stigfinnare i svensk politik. Att leta möjligheter att ta sig vidare, utan att lämna någon efter.

Vi hämtar vår kraft i en insikt om att varje enskild handling påverkar vår omvärld och framtid. Det ger oss stora möjligheter, men även ett stort ansvar. Att inte respektera naturens villkor drabbar i längden alla jordens invånare – även oss själva.

Den gröna ideologin är en motkraft till "vi och dom"-tänkande och egoism. Den handlar om att se till helheten. Därför söker vi samarbete och förståelse för att förverkliga vår gröna vision. Miljöpartiet de gröna är den gröna rörelsens parlamentariska gren. Prestige får inte hindra oss från att förutsättningslöst stanna upp, reflektera och ifrågasätta även våra egna idéer, strukturer och metoder.

Det myllrar av liv under varje liten sten på vår planet. Vi är en del av något oändligt mycket större. Denna insikt frammanar ödmjukhet, men också handling. Kanske är det just när vi själva förmår njuta av livet och naturen som vi påminns om vad det är vi kämpar för.

Omtänksamma och engagerade människor tar världen framåt. Den enskilda människans övertygelse och engagemang är starten på positiv förändring. Tillsammans gör vi skillnad!

miljöpartiet
de gröna

